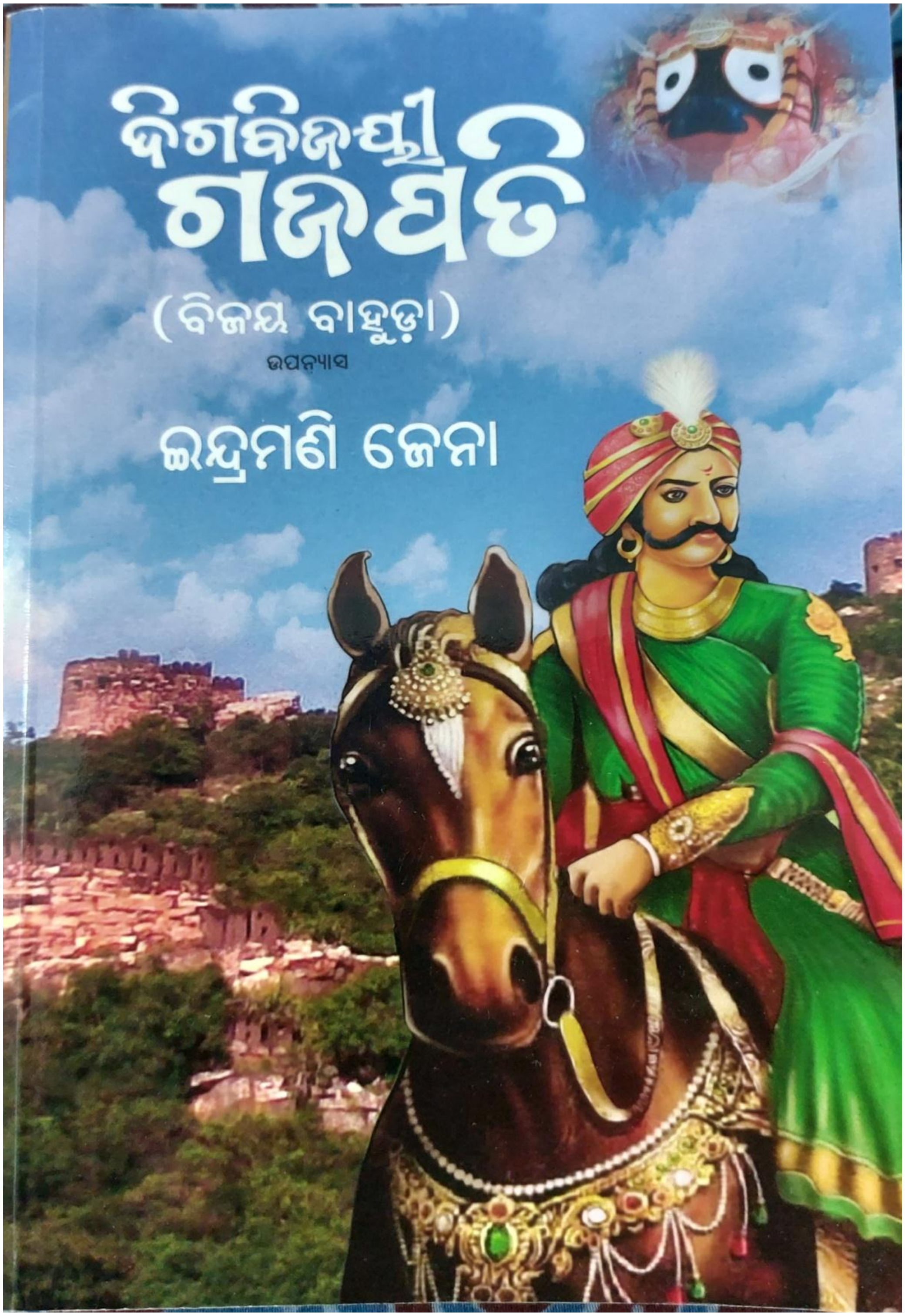
ଦିଗବିଜୟୀ
ଗଜପତି
(ବିଜୟ ବାହୁଡ଼ା)
ଉପନ୍ୟାସ
ଇନ୍ଦ୍ରମଣି ଜେନା

ଗଜପତି ମଉଡ଼ମଣି

(ଦିଗବିଜୟୀ କପିଳେନ୍ଦ୍ରଦେବ)

ଇନ୍ଦ୍ରମଣି ଜେନା

ପ□ଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଭାରତର ଶକ୍ତିମନ୍ତ ସେଇ ଦୁଃସାହାସୀ ଦିଗ୍‌ବିଜୟୀ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ହିନ୍ଦୁରାଜା; ସମର ପ୍ରାଙ୍ଗଣର ଧୂମକେତୁ; ଯିଏ ଗଢ଼ିଥିଲେ 'ଓଡ଼ିଶା ଆମର ରାଷ୍ଟ୍ର, ଓଡ଼ିଆ ଆମର ରାଷ୍ଟ୍ରଭାଷା ଆଉ ଜଗନ୍ନାଥ ଆମର ରାଷ୍ଟ୍ରଦେବତା' ସେଇ ବୀର ପୁଙ୍ଗବ ଗଜପତି କପିଳେନ୍ଦ୍ରଦେବଙ୍କୁ ଉତ୍ସର୍ଗୀତ। — ଲେଖକ

ମୁଖବନ୍ଧ

ଆଜିକାର ଓଡ଼ିଶା ମାନଚିତ୍ରକୁ ପୁରାତନ ଖାରବେଳ, ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗଦେବ ଏବଂ ଲାଙ୍ଗୁଡ଼ା ନରସିଂହଦେବଙ୍କ ଶାସିତ ଗଙ୍ଗାରୁ ଗୋଦାବରୀ ଏବଂ ଅମରକ□କରୁ କଳିଙ୍ଗ ସାଗର ବ୍ୟାପୀ କଳିଙ୍ଗ ସହିତ ମେଳକଲେ, ଓଡ଼ିଶା ସବୁ ଦିଗରୁ କୀଟଦଷ୍ଟ ହେବା ପରି ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୁଏ। ଓଡ଼ିଶା ଇତିହାସର ଶେଷ ଦିଗବିଜୟୀ ବୀର ସମ୍ରାଟ କପିଳେନ୍ଦ୍ର ଦେବ ଓଡ଼ିଶା ସୀମା ଗଙ୍ଗାରୁ ଗୋଦାବରୀ ଟପି ଆହୁରି ଦକ୍ଷିଣକୁ କୃଷ୍ଣାନଦୀ ପାର ହୋଇ କାବେରୀ ନଦୀ ଏବଂ ଦକ୍ଷିଣତମ କନ୍ୟାକୁମାରୀ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରିପାରିଥିଲେ।

ଏହି ଦିଗବିଜୟୀ ବୀର ସମ୍ରାଟମାନେ ସମୃଦ୍ଧ ରାଜ୍ୟରେ ସାମରିକ ଶକ୍ତିର ଅଭ୍ୟୁଦୟ ଘଟାଇ ସମସାମୟିକ ଯୁଦ୍ଧରତ ପଡୋଶୀ ରାଜ୍ୟ ସମ୍ମୁଖରେ ବୀରଦର୍ପରେ ତିଷ୍ଠି ରହିଥିଲେ। ଓଡିଶା ଦୀର୍ଘଦିନ ଧରି ନିଜ ଅଭ୍ୟନ୍ତରରେ ବିଦେଶୀ ସଂସ୍କୃତିକୁ ପ୍ରବେଶ କରିବାର ପଥରୁଦ୍ଧ କରିପାରିଥିଲା। ଏହା ଆମ ରାଜ୍ୟର ବୀରତ୍ୱ, ଆମ ରାଜାଙ୍କର କରାମତି ଆଉ ଓଡ଼ିଆ ସୈନ୍ୟବାହିନୀର କୌଶଳ ବୋଲି ଗର୍ବରେ ମଥା ଆମର ଟେକି ହୋଇଯାଏ।

କିନ୍ତୁ ଇତିହାସ ପୃଷ୍ଠାରେ ଏହି ଗୌରବମୟ ସମୟର ବର୍ଣ୍ଣନା ସଂକ୍ଷେପ ଏବଂ ସମସାମୟିକ ସାମାଜିକ, ଭୌଗୋଳିକ ଏବଂ ସାଂସ୍କୃତିକ ତଥ୍ୟ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେନାହିଁ। ସାଧାରଣ ଲୋକ ଚିନ୍ତା କରିପାରିବନି, କେଉଁ ପରିବେଶରେ ଆମ ଉତ୍କଳୀୟ ଜୀବନଧାରା ପ୍ରତିପାଳିତ ହେଉଥିଲା।

ଏହି 'ଗଜପତି ମଉଡ଼ମଣି' ଐତିହାସିକ ଗଳ୍ପ ପୁସ୍ତକରେ ଲେଖକ ଡାକ୍ତର ଇନ୍ଦ୍ରମଣି ଜେନା କପିଳେନ୍ଦ୍ରଦେବଙ୍କ ଦିଗବିଜୟ ବିଷୟରେ ପୁଙ୍ଖାନୁପୁଙ୍ଖ ତଥ୍ୟଭି□କ ବିବରଣୀ ସହିତ ସମାଜର ଚାଲିଚଳଣ, ଭୌଗୋଳିକ ସ୍ଥିତି ଏବଂ ଓିଡ଼ିଆ ଅସ୍ମିତା ବିଷୟରେ ସବିଶେଷ ବର୍ଣ୍ଣନା ପ୍ରଦାନ କରିଛନ୍ତି।

ଏହି ପୁସ୍ତକଟି ବାସ୍ତବିକ ଇତିହାସର ସମସ୍ତ ତଥ୍ୟ ଏବଂ ସମ୍ଭାବନାକୁ ପାଥେୟ କରି ଓଡ଼ିଆ ଜୀବନଧାରା ସହିତ ଜଣେ ସାମରିକ ଗଜପତିଙ୍କ ଜୀବନୀ ଭାବରେ ଉପସ୍ଥାପନ କରିଛନ୍ତି। ଆଠ ଶହ ବର୍ଷ ପୂର୍ବର ଓଡ଼ିଶାରାଷ୍ଟ୍ର ଗଠନ କରି ଦେଶର ଏବଂ ଜାତିର ଗୌରବ ଭାବରେ ଉତ୍‌ଥାପନ କରିଛନ୍ତି। ଇତିହାସର ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ପୃଷ୍ଠଭୂମି ଉପରେ ଏହି ଉପନ୍ୟାସଟି ରଚନା ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସ୍ଥଳ ବିଶେଷରେ ଏହା ଗଜପତି ମଉଡ଼ମଣି ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ କପିଳେନ୍ଦ୍ରଦେବଙ୍କ ନିଜ କଥା ଭାବରେ ଉପସ୍ଥାପିତ। ନିଜ ଜୀବନର ସାୟାହ୍ନରେ ସେହି ସହସ୍ର ଗଜଶକ୍ତିର ଆବାହକ ଗଜପତି କିପରି ବ୍ୟସ୍ତ ବିବ୍ରତ ହୋଇ ଜୀବନର ଶେଷ ଦୁଇମାସ ଅତିବାହିତ କରିଛନ୍ତି, ତାହା ହିଁ ଏହି ପୁସ୍ତକଟିର ବିଷୟବସ୍ତୁ।

ଲେଖକଙ୍କର 'ନିଶାର୍ଦ୍ଧ ଶାଳଭଞ୍ଜିକା' ଉପନ୍ୟାସ ପରି ଏଥିରେ କପିଳେନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଜୀବନଦାନ କରାଯାଇ ଯେପରି ବଳିଷ୍ଠ ବିଷୟବସ୍ତୁ ଉପସ୍ଥାପନା କରାଯାଇଛି, ତାହା ବାସ୍ତବିକ ବହୁ ଶ୍ରମ ଏବଂ ସମ୍ଭାବନାର ସମ୍ମିଶ୍ରଣରେ ପରିପୁଷ୍ଟ। ଏହା ପାଠକକୁ ପ□ଦଶ ଶତାବ୍ଦୀକୁ ଘେନିଯାଇ ସମସାମୟିକ ସମାଜ ଆଉ ସାମରିକତା, ପରାକ୍ରମୀ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ମାନସିକତା ଆଉ ଅହମିକାର ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଉପସ୍ଥାପନ କରୁଛି। ଉପନ୍ୟାସଟିର ପରିବେଷଣ ଶୈଳୀ ଅତି ଜୀବନ୍ତ ଏବଂ ମାର୍ଜିତ। ଏଥରେ ପୂରିରହିଛି ଦେଶପ୍ରେମ, ଦିଗ୍‌ବିଜୟ, ଆଉ ଓଡ଼ିଶାର ବଡ଼ଠାକୁର ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ଆଜ୍ଞାବହତା। ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ଆଦେଶ ହେଉଛି ଗଜପତିଙ୍କର ଶିରୋଧାର୍ଯ୍ୟ। ପୃଥିବୀ ପ୍ରଳୟ ହୋଇଯାଉ, ଗଜପତି କଦାପି ଚକାଡ଼ୋଳା ପାଖରୁ ଦୂରେଇ ଯିବେନି, ବଡ଼ଠାକୁରଙ୍କର ସ୍ୱପ୍ନାଦେଶ ସବୁଠାରୁ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ।

ଦିନ ସରି ଆସିଛି ଗଜପତି କପିଳେନ୍ଦ୍ରଦେବଙ୍କର। ବଡ଼ ସ୍ୱାଭିମାନୀ ସମ୍ରାଟ। ଶାସନକାଳ ତାଙ୍କର ଶତାବ୍ଦୀର ଏକତୃତୀୟାଂଶ ପ୍ରାୟ। ଏହି ତେତ୍ରିଶ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରୁ ୨୫ ବର୍ଷ କଟିଯାଇଛି ଦିଗ୍‌ବିଜୟରେ, ଯୁଦ୍ଧ କ୍ଷେତ୍ରରେ। ଅସାଧ୍ୟ ସାଧନ କରିଛନ୍ତି ଗଜପତି ମଉଡ଼ମଣି। କେବଳ ସୀମା ବୃଦ୍ଧିରେ ନୁହେଁ, ରାଜ୍ୟର ଭାଷା-ସଂସ୍କୃତି, ମାନ ସମ୍ମାନ ଏବଂ ଅର୍ଥନୀତିରେ। ତାଙ୍କର ଲମ୍ବା ଉପାଧି 'ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ (୧୦୮ଶ୍ରୀ) ଗଜପତି ଗୌଡ଼େଶ୍ୱର ନବକୋଟି କର୍ଣ୍ଣାଟ କଲବର୍ଗେଶ୍ୱର ବୀରାଧିବୀରବର" କେବଳ ତାଙ୍କର ଆତ୍ମସମ୍ମାନ ସୂଚିତ କରେନି, ଏହା ଓଡିଶା ରାଷ୍ଟ୍ରର ପରାକ୍ରମ ଏବଂ ସଂହତିର ପରିଚୟ ପ୍ରଦାନ କରେ।

ଲେଖକଙ୍କର ବର୍ଣ୍ଣନା ଅନୁସାରେ ପାରିବାରିକ କାରଣ ଯେ ଗଜପତି ଶାସନରେ ବିଭ୍ରାଟ ସୃଷ୍ଟି କରିବ ଏବଂ ରାଜ୍ୟକୁ ବିପଦର ଆଶଙ୍କାରେ ଉପନୀତ କରିବ, ତାହା ହିଁ ଏହି ଉପନ୍ୟାସରେ ସାବ୍ୟସ୍ତ କରାଯାଇଛି। ଗଜପତି ଜୀବନରେ ପରାସ୍ତ ହୋଇନାହାନ୍ତି, ଜୀବନରେ ଅଗ୍ରାଧିକାର ଦିଅନ୍ତି ପ୍ରଭୁ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ। ସେଇ ଅଗ୍ରାଧିକାରରେ କିପରି ସେ ଶରବ୍ୟ ହୋଇ ଦକ୍ଷିଣ ସୀମାକୁ ଚାଲିଯାଇଛନ୍ତି ଆଉ କାଳର କରାଳ କବଳରେ ରାଜଧାନୀ ଠାରୁ ବହୁ ଦୂରରେ ଜୀବନ ହରାଇଛନ୍ତି।

ଲେଖକଙ୍କର ବିଷୟଟିର ଉପସ୍ଥାପନ ନୂତନ ଶୈଳୀର। ତଥ୍ୟ ଅନୁସାରେ ବୟସ୍କ ଗଜପତି ରାଜଧାନୀ କଟକ ଛାଡ଼ି ଦକ୍ଷିଣ ସୀମାକୁ ଗସ୍ତ କରିଛନ୍ତି। ଏହା କୌଣସି ପ୍ରଶାସନିକ ଅବା ସାମରିକ ଅଭିସନ୍ଧିଗତ। ନିଜ ସାଥିରେ ଛଅଜଣ ଅମାତ୍ୟ ବା ମହାପାତ୍ରଙ୍କୁ ନେଇଚାଲନ୍ତି। ସମ୍ଭବତଃ ବୟସର ଚାପରେ ଅବା ଗୃହକନ୍ଦଳ କାରଣରୁ ସେ ସାମାନ୍ୟ ମାନସିକ ଭାରସାମ୍ୟ ହରାଇଛନ୍ତି। ଅନ୍ୟୂନ ତିନି ଚାରି ସପ୍ତାହର ଗସ୍ତକାଳ। କୃଷ୍ଣାକୂଳ ବିଜୟବାହୁଡ଼ା (ବିଜୟୱାଡ଼ା)ରେ ପହ□ିବାର ଅଳ୍ପଦିନରେ ମୃତ୍ୟୁର ତାଣ୍ଡବ।

ଗଜପତିଙ୍କର ଦୀର୍ଘ ଅଶୀ ବର୍ଷ ପରମାୟୁର ଏବଂ ତେତ୍ରିଶ ବର୍ଷ ଗଜପତି ରାଜ୍ୟଶାସନ କାଳ ମଧ୍ୟରୁ ଏହି ସ୍ୱଳ୍ପଦକ୍ଷିଣାୟନ ଗସ୍ତକାଳ ହିଁ 'ଗଜପତି ମଉଡମଣି' ପୁସ୍ତକର ସମୟ ଅବଧି। ସେହି ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ଲେଖକ ଓଡିଶାର ଦକ୍ଷିଣ ଦୁର୍ଗ ଗୁଡ଼ିକର ସ୍ଥାନ ନିରୂପଣ କରି ଗଜପତିଙ୍କର ଗମନ ପଥ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଭୌଗୋଳିକ, ଐତିହାସିକ ତଥା ସାମାଜିକ ତଥ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ ଏବଂ ସମନ୍ୱୟ କରି ରାଜଧାନୀ କଟକରୁ କୃଷ୍ଣାନଦୀତଟ ବିଜୟବାହୁଡ଼ା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରତିଟି ଦୁର୍ଗର ବିବରଣୀ ଏବଂ ସମସାମୟିକ ରାଜନୈତିକ ପରିବେଶ ବିଷୟରେ ନିଛକ ଚିତ୍ର ପ୍ରଦାନ କରିଛନ୍ତି। ନିଜର ସାମରିକତାର ନିଦର୍ଶନ ସ୍ୱରୂପ ପ୍ରତି ଦୁର୍ଗରେ ଆବାସୀ ପାଇକ ସେନାଙ୍କୁ ଯୁଦ୍ଧକୌଶଳ ଏବଂ ଜୀବନମୂର୍ଚ୍ଛା ସଂଗ୍ରାମର ପ୍ରଶିକ୍ଷଣ ପ୍ରଦାନ କରିଚାଲିଛନ୍ତି। ବୟସର ଅନ୍ତିମ ପାହିରେ ବି ଓଡ଼ିଶାର ସାମରିକତାରେ ବିନ୍ଦୁଏ ବି ଅଭାବ ରହିବ, ଏହା ଗଜପତି କପିଳେନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ସ୍ୱଭାବବିରୁଦ୍ଧ।

ଲେଖକ ଗଜପତିଙ୍କୁ କେବଳ ସାମରିକତାରେ ନିବିଷ୍ଟ କରି ରଖିନାହାନ୍ତି; ବରଂ ପ୍ରତିଟି ଦୁର୍ଗରେ ତାଙ୍କର ଭାଷା, ସଂସ୍କୃତି, ଓଡ଼ିଆ ସ୍ୱାଭିମାନ, ଓଡ଼ିଆ ସାମରିକତା ଏବଂ ଓଡିଶା ରାଷ୍ଟ୍ର ଗଠନ ବିଷୟରେ ସବିଶେଷ ଆଲୋଚନା ପାଠକ ସମ୍ମୁଖରେ ଉପସ୍ଥାପନା କରିଛନ୍ତି।

ପ୍ରଭୁ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ପରମ ଭକ୍ତ ଭାବରେ ଗଜପତି ନିଜକୁ ସର୍ବଦା ସମର୍ପିତ କରନ୍ତି। ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ପ୍ରଦ□ ସ୍ୱପ୍ନାଦେଶକୁ ବିଧିବଦ୍ଧ ଭାବରେ ପାଳନ କରିବାରେ ସେ ତିଳେ ମାତ୍ର ଅବହେଳା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରନ୍ତିନାହିଁ। ଏହିପରି ଗୋଟିଏ ଘଟଣାରୁ ତାଙ୍କର ପାରିବାରିକ ଅଶାନ୍ତି ସୃଷ୍ଟି ହୋଇ ତାହା ସେମିତି ସମାହିତ ହେଲା ପଛେ ସେ କାହାରି କଥାକୁ କର୍ଣ୍ଣପାତ କରିନାହାନ୍ତି।

ଲେଖକ ଗଜପତିଙ୍କର ଏହି ଦୃଢ଼ମତବାଦକୁ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ଭକ୍ତି ଭାବରେ ଅଭିହିତ କରି ତାଙ୍କୁ ଜଣେ ପରମ ଭକ୍ତ ଭାବରେ ଏହି ଉପନ୍ୟାସରେ ଦର୍ଶାଇଛନ୍ତି। କପିଳେନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପରି ଜଣେ ସ୍ୱାଭିମାନୀ ଦିଗ୍‌ବିଜୟୀ ଗଜପତିଙ୍କୁ ନିକଟରୁ ଅଧ୍ୟୟନ କରିବା ପାଇଁ ପାଠକ ଏହି ଉପନ୍ୟାସଟିକୁ ପଢ଼ିବା ସମୀଚୀନ ହେବ।

ପ୍ରଫେସର ନାରାୟଣ ସାହୁ,
ପ୍ରାକ୍ତନ ଓଡିଆ ଭାଷା ସାହିତ୍ୟ ବିଭାଗ,
ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ, ବାଣୀବିହାର,
ଭୁବନେଶ୍ୱର, ଓଡ଼ିଶା

ଉପକ୍ରମ

ବୀରପ୍ରସୁ ବସୁନ୍ଧରା କାଳେ କାଳେ ବୀରତ୍ୱର ଗାରିମା ଦେଖିଆସିଛି। ଧରାବକ୍ଷରେ କେଉଁଠି ଶୂନ୍ୟରୁ ବୀରତ୍ୱ ଉଦ୍‌ଭାସିତ ହୋଇଛି ତ କେଉଁଠି ଅପାରଗ ରାଇଜରେ ଅସିଚାଳନା କରି ବୀର ଦୁନିଆରେ ଉଦାହରଣ ସୃଷ୍ଟିକରିଛନ୍ତି। ଏହିଭଳି ଇତିହାସରେ ଗୋଟିଏ ଅଧ୍ୟାୟ ଘଟିଛି ଏଇ ଓଡ଼ିଶାରେ। ତିରିଶ ବର୍ଷର ଦର୍ଦ୍ଧର୍ଷ ସାମରିକ ଶକ୍ତିର ପ୍ରେସ୍ତାହକ ବୀରଶ୍ରେଷ୍ଠ କପିଳେନ୍ଦ୍ରଦେବ ଗଜପତିଙ୍କ ଶାସନକାଳରେ। ଯେଉଁ ଉତ୍କଳ ଦିନେ ଚତୁଷ୍ପାର୍ଶ୍ୱରୁ ପଡୋଶୀ ଯବନ ତଥା ହିନ୍ଦୁ ରାଜ୍ୟଦ୍ୱାରା ସଙ୍କୁଚିତ ହୋଇ ଆସୁଥିଲା, ସବୁ ପୁଣି ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ଓଡିଶାର ପ୍ରସାରିତ ଭୂଗୋଳ ମଧ୍ୟରେ ମିଶିଗଲା କରଦ ରାଜ୍ୟ ଭାବରେ। ସେଇ ଗଜପତି କେବଳ ଦିଗ୍‌ବିଜୟରେ ନିଜର ଶାସନକାଳ ବିନିଯୋଗ କଲେ ବି ସମାଜ, ସଂସ୍କୃତି, ଭାଷା-ସାହିତ୍ୟ ଆଉ ଓଡିଶା ରାଷ୍ଟ୍ର ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ଅବଦାନ ଅତୁ୍ୟଚ୍ଚ ବୋଲି ଆକଳନ କରାଯାଏ। ଅନେକ ତାଙ୍କ ଅମଳକୁ ସୁବର୍ଣ୍ଣଯୁଗ ଭାବରେ ଅଭିହିତ କରିଥାଆନ୍ତି।

ଓଡ଼ିଶା ଇତିହାସରେ ଗଙ୍ଗବଂଶର ରାଜୁତିକାଳରେ ରାଜ୍ୟର ସଂହତି ଏବଂ ଶାସନ ବହୁ ଉଚ୍ଚରେ ରହିଥିଲା। ଏହା ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୦୭୫ ରୁ ୧୪୩୪ ମଧ୍ୟରେ। ଏହି ସମୟରେ ମନ୍ଦିରପ୍ରେମୀ ଗଙ୍ଗରାଜା ମାନେ ପୁରୀର ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିର, କୋଣାର୍କର ସୂର୍ଯ୍ୟମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ। କିନ୍ତୁ ସମୟକ୍ରମେ ବଂଶପରମ୍ପରାର କ୍ଷୟ ଘଟିଛି, ଏହା ପ୍ରତିଟି ରାଜବଂଶର ବଂଶାନୁଚରିତର ଇତିବୃ□। ଗଙ୍ଗବଂଶର ନରସିଂହ (ଲାଙ୍ଗୁଳା ନରସିଂହଦେବ) ପ୍ରବୃତ୍ତିବଶତଃ ଆକ୍ରମଣଶୀଳ ହୋଇ ରହିଥିଲେ ଉତ୍କଳ ଏବଂ ଶ୍ରୀମନ୍ଦିରର ରତ୍ନଭଣ୍ଡାର ଉପରେ ଲୋଲୁପଦୃଷ୍ଟି ରଖି ବାରମ୍ବାର ଲୁଣ୍ଠନରତ ବଙ୍ଗଳାର ଇଲିଆସ୍ ସାହି ସୁଲତାନ ଉପରେ। ସେହି ଗଙ୍ଗବଂଶ ଜନ୍ମ ଦେଇଥିଲା ଜଣେ ବଂଶଧରଙ୍କୁ ଯାହାର ସମୟ କେବଳ ସୁରା ଏବଂ ସାକିରେ ନିର୍ବାହିତ ହେଲା। ସେଇ ଗଙ୍ଗରାଜ ନିଜର ସମ୍ମାନଜନକ ନାମ ହରାଇ ଇତିହାସରେ 'ମତ୍ତ ଭାନୁଦେବ' ବୋଲି ପରିଚିତ ହେଲେ। ସମସାମୟିକ ସୀମାନ୍ତରକ୍ଷଣର ସତର୍କତା ଏବଂ ସାମରିକତାରେ ବ୍ୟତିକ୍ରମ ଘଟିବାରୁ କଳିଙ୍ଗ ରାଜ୍ୟର ସୀମା ବିପନ୍ନ ହେଲା। ଓଡିଶାର ସଜାଗ ପାତ୍ର, ମନ୍ତ୍ରୀ, ପୁରୀ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିରର ସେବକମାନେ ଯେତେବେଳେ ଅନୁଭବ କଲେ ଗଙ୍ଗରାଜ ମ□ଭାନୁଦେବ ଓଡିଶାର ଦକ୍ଷିଣ ସୀମା ରାଜମହେନ୍ଦ୍ରୀରୁ ସୀମାଚଳ ବା ସୀମାଦ୍ରି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜବରଦସ୍ତ ଅଧିକାର କରି ରହିଥିବା ବୀରଭଦ୍ର ରେଡ଼ିଙ୍କ ସହ ଦୀର୍ଘଦିନର ନିଷ୍ଫଳା ଯୁଦ୍ଧରେ ବ୍ୟସ୍ତ ରହି ମାସ ମାସ ଧରି ରାଜଧାନୀ କଟକରେ ଅନୁପସ୍ଥିତ ରହିଛନ୍ତି। ରାଜ୍ୟ ସେ ସମୟରେ ଉ□ରୁ ବଙ୍ଗଳା ନବାବ ଆଉ ଜଉନପୁର ସାର୍କି ସୁଲତାନଙ୍କର ଆକ୍ରମଣର ଶରବ୍ୟ ହେବାକୁ ଯାଉଛି। ବିଜାତୀୟ ଆକ୍ରମଣକାରୀଙ୍କର ମୁଖ୍ୟ ଆକର୍ଷଣ ଥିଲା ଓଡିଶା ରାଜ୍ୟ, ଶ୍ରୀମନ୍ଦିରର ରତ୍ନଭଣ୍ଡାର ଏବଂ ଉତ୍କଳୀୟ ରଣକୌଶଳୀ ଗଜସମ୍ପଦ।

ରାଜ୍ୟ ସେତେବେଳେ ଆବଶ୍ୟକ କରୁଥିଲା ଜଣେ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଶାସକ, ବିରାଟ ସାମରିକ ସଂଗଠକ ଏବଂ ଦକ୍ଷ ପ୍ରଶାସକ। ଅନେକ ରାଜ୍ୟ ଶାସନ ସହିତ ସଂପୃକ୍ତ ରାଜ୍ୟାନୁରକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ରାଜ୍ୟରେ ଶାସନ ପରିବ□ନର ନିତାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକତା ଉପଲବ୍‌ଧି କଲେ। ସେମାନେ ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ଓଡିଆ ପାଇକବାହିନୀର ଜଣେ ଆଗଧାଡିର ସର୍ବଗୁଣସମ୍ପନ୍ନ ଅଧିକାରୀଙ୍କୁ ହିଁ ଠାବ କରି ପାରିଥିଲେ। ସେହି ଗୁଣବନ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ହେଉଛନ୍ତି ଅଶ୍ୱାରୋହୀ ସେନାପତି କପିଳେନ୍ଦ୍ର। ନିଜ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ଆକର୍ଷଣ ବଳରେ ସିଏ ବି ଗଙ୍ଗରାଜ ମ□ଭାନୁଦେବଙ୍କର ସୁପୁତ୍ର ଭାବରେ ମାଦଳା ପାଞ୍ଜିରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ।

ବାହ୍ୟ ଶତ୍ରୁ ଆକ୍ରମଣ ଆଶଙ୍କା ସହିତ ଗଙ୍ଗରାଜଙ୍କ ଅନୁପସ୍ଥିତିରେ ରାଜ୍ୟର ବହୁ ସାମନ୍ତରାଜା ବିମୁଖ ହୋଇ ଅରାଜକତା ସୃଷ୍ଟି କରୁଥିବା ସମୟରେ ରାଜ୍ୟର ସାମୂହିକ ସ୍ୱାର୍ଥରକ୍ଷାକାରୀ ଅଦୃଶ୍ୟ ଶକ୍ତି ଅନୁଭବ କଲେ କି ଓଡ଼ିଶାର ରାଜଗାଦି ପାଇଁ ଭାନୁଦେବ ଅନୁପଯୁକ୍ତ ଏବଂ ରଣଦକ୍ଷ କପିଳେନ୍ଦ୍ର ହିଁ ଉପଯୁକ୍ତ। କୃ□ବାସ କଟକ (ଏକାମ୍ର ଲିଙ୍ଗରାଜ ମନ୍ଦିରରେ) କପିଳେନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଗାଦିସୀନ କରାଇଥିଲେ। ସେଇ କ୍ଷଣଟି ଓଡ଼ିଶା ରାଜ୍ୟ, ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଏବଂ ଓଡ଼ିଆ ସଂସ୍କୃତି ପାଇଁ ଇତିହାସରେ ଥିଲା ଗୋଟିଏ ବ୍ରହ୍ମମୁହୂ□। ସେଇ ଘଡ଼ିସନ୍ଧି ସୃଷ୍ଟିକଲା ଭାରତର ସାମରିକ ଆକାଶରେ ଏକ ଧୂମକେତୁ ଯାହାର ଦେଦୀପ୍ୟମାନ ଅତୁ୍ୟଜ୍ଜ୍ୱଳ ଆଲୋକ ସମସାମୟିକ ବର୍ଦ୍ଧିଷ୍ଣୁ ବିଜାତୀୟ ନିଷ୍ଠୁର ନୃପତିମାନଙ୍କର ଦମନକାରୀ ଅବତାର।

ସମସାମୟିକ ଭାରତବର୍ଷରେ ବିଜାତୀୟ ଯବନମାନେ ହିନ୍ଦୁ ରାଜ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ଦଖଲ କରି ମନ୍ଦିର ବିଧ୍ୱଂସୀ, ଧର୍ମାନ୍ତରୀକରଣ ଏବଂ ମୂଳମାଟିର ସଂସ୍କୃତିର ଅପଚୟ ଆଦିର ମୂଳମନ୍ତ୍ର ସହ ବିସ୍ତାର ଲାଭ କରୁଥିଲେ। ଏଗୁଡ଼ିକ ସହିତ ସେମାନଙ୍କର ଚିରାଚରିତ ପ୍ରଜା ପ୍ରପୀଡନ, ନାରୀ ଅସମ୍ମାନ, ଗୋବ୍ରାହ୍ମଣ ଦୁରାଚାର ପ୍ରତି ଭାରତୀୟଙ୍କ ମାନସିକତାରେ ଭୟ ସ□ର କରିଥିଲା। ମୁଷ୍ଟିମେୟ ହିନ୍ଦୁ ରାଜ୍ୟ ଓଡ଼ିଶା, ବିଜୟନଗର ଏବଂ ରାଜପୁତାନାରେ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହେଉଥିଲେ ହେଁ ପ୍ରତିରକ୍ଷା ସେଇ ରାଜ୍ୟ ଗୁଡ଼ିକର ଅଭିପ୍ରାୟ ଥିଲା। ଆକ୍ରମଣକୁ ପ୍ରତିରୋଧ ପାଇଁ କେବଳ ଅପେକ୍ଷମାଣ ହୋଇ ରହିଥିଲେ। କପିଳେନ୍ଦ୍ର କିନ୍ତୁ ଯବନ ଶକ୍ତି ବିରୁଦ୍ଧରେ ଖଡଗ ଉ□ଳନ କରି ଅନୁଧାବନ କରୁଥିଲେ।

କପିଳେନ୍ଦ୍ର ଗାଦିସୀନ ହେବାପରେ ଅନେକ ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ସମସ୍ୟାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇଛନ୍ତି, ଅନ୍ତତଃ ଦଶକଟିଏ ଲାଗିଛି ରାଜ୍ୟର ଅଭ୍ୟନ୍ତରକୁ ଆୟ□ କରିବାକୁ। ରାଜ୍ୟର ସମ୍ବଳ ଆଧାରରେ ପୁନରୁଦ୍ଧାର ଓ ପୁନର୍ଜୀବିତ କରିଛନ୍ତି ଓଡିଆ ସମର ବାହିନୀ। ମାନବସମ୍ବଳ ଏବଂ ସାମରିକ ଉପାଦାନ ଗଡ଼ିକର ସଦୁପଯୋଗ କରି ଗଠନ କରିଛନ୍ତି ଗଜପତି ଓଡିଆ ବାହିନୀ।

ଜୀବନର ତିନି ଦଶକ ବିନିଯୋଗ କରିଛନ୍ତି ରଣପ୍ରାଙ୍ଗଣରେ। ଗଙ୍ଗାରୁ ଗୋଦାବରୀ; କଳିଙ୍ଗ ସାଗରରୁ ଅମରକ□କ ବ୍ୟାପ୍ତ କଳିଙ୍ଗ-ଉତ୍କଳ ଦେଶର ସୀମାକ୍ଷୟକୁ ଭରିଣା କରିବା ଲକ୍ଷ୍ୟରେ ବଙ୍ଗ, ଆନ୍ଧ୍ର ଏବଂ ତେଲେଙ୍ଗାନା ରାଜ୍ୟଗୁଡ଼ିକର ଅନୁପ୍ରବେଶକାରୀ ମାନଙ୍କୁ ଅଧ୍ୟୟନ କରି ସୁଯୋଗ ଅପେକ୍ଷାରେ ରହିଛନ୍ତି। ବୀରମାନଙ୍କ ଭାଗ୍ୟକୁ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ କରିଥାଏ ସମୟ ଏବଂ ସୁଯୋଗ। ତାହା ସବୁବେଳେ କପିଳେନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ସହାୟ ହୋଇଛି ଏବଂ ଠିକ୍ ସମୟରେ ସୁଯୋଗର ସଦୁପଯୋଗ କରିଛନ୍ତି ତତ୍ପର ଗଜପତି।

ଓଡ଼ିଆ ସମ୍ରାଜ୍ୟ ନିଜ ମୂଳ ସୀମାରୁ ବିସ୍ତାରିତ ହୋଇଛି; ଗଙ୍ଗାରୁ ଗୋଦାବରୀ ନୁହେଁ, ଗଙ୍ଗାରୁ କୃଷ୍ଣାବେଣୀଠାରୁ ବି ଅଧିକ; ଗଙ୍ଗାରୁ କାବେରୀରୁ ବି ବଳି ଗଙ୍ଗାରୁ ଭାରତର ଦକ୍ଷିଣ ସୀମା କନ୍ୟାକୁମାରୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ। ବିଶାଳ ଓଡ଼ିଶା, ବିସ୍ତାରିତ ଓଡ଼ିଶା, ସ୍ୱର୍ଦ୍ଧିତ ଓଡ଼ିଶା, କମ୍ପିତ ଓଡ଼ିଶା। ଓଡ଼ିଶାର ଗଜବାହିନୀ କୁଦି ପଡ଼ିଛି ସମଗ୍ର ଭାରତବର୍ଷରେ, ପଲଟଣ କରିଚାଲିଛି ସମଗ୍ର ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟରେ।

୧୪୬୪ ମସିହାର ଓଡ଼ିଶା ଗଙ୍ଗାରୁ ସେତୁବନ୍ଧ - ମହୋଦଧିରୁ ପଶ୍ଚିମତମ ବାହାମନି ରାଜଧାନୀ ବିଦର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିସ୍ତୃତ। ଇତିହାସ ପୃଷ୍ଠାରେ ଚରମ ସୀମା ଧାରଣ କରି ଉତଫୁଲ୍ଲିତ ଓଡ଼ିଶା ରାଷ୍ଟ୍ର। ଏହାର ସଫଳ ନାୟକ, ବଳିଷ୍ଠ ଜନନାୟକ, ପରିମାର୍ଜିତ ସଂସ୍କୃତିର ପରିପୋଷକ ଏବଂ ବିଚକ୍ଷଣ ସାମରିକ ଓ ସାମାଜିକ ପରିଚାଳକ ହେଉଛନ୍ତି ଗଜପତି କପିଳେନ୍ଦ୍ରଦେବ।

କିନ୍ତୁ ବିଡ଼ମ୍ବନା। ଭାରତର ଇତିହାସ ତାଙ୍କୁ ଯଥାଯୋଗ୍ୟ ସ୍ଥାନ ଦେଇନି, ଭାରତ ଇତିହାସ ଯାହା କିଛି ଘଟଣାବଳୀ ନେଇ କଳେବର ସୃଷ୍ଟି କରିଛି, ଅନ୍ୟୂନ ଶହେ ବର୍ଷର ଗଜପତି ବଂଶକୁ ଉପେକ୍ଷା କରିଛି। ତିରିଶ ବର୍ଷ ଯେଉଁ ଗଜପତି କପିଳେନ୍ଦ୍ର ଦେଶରେ ଗଜବାହିନୀର ପଲଟଣ କରି ବିଜାତୀୟ ହିନ୍ଦୁସଭ୍ୟତା ବିଧ୍ୱଂସୀ ଶାସକମାନଙ୍କୁ ପରାଜିତ କରିଥିଲେ, ତାଙ୍କର ପ୍ରତିପ□ଶୀଳ ପୁତ୍ର ପୁରୁଷୋ□ମଦେବ ତିନି ଦଶକ ବଳବ□ି ଥିଲେ ଏବଂ ସମ୍ଭ୍ରାନ୍ତ ସର୍ବଗୁଣସମ୍ପନ୍ନ ପୌତ୍ର ଚାରିଦଶକ ଗଜପତି ଦଣ୍ଡଧାରୀ ପ୍ରତାପରୁଦ୍ରଦେବ ବିଶାଳ ଓଡିଶା ରାଷ୍ଟ୍ରର ନାୟକ ଭାରତ ଇତିହାସରେ ଉପଯୁକ୍ତ ସ୍ଥାନ ପାଇନାହାନ୍ତି। ଇତିହାସର ଦୂରଦୃଷ୍ଟି ସଂକୁଚିତ, କଟକ ଗୋପୀନାଥପୁର ମନ୍ଦିର ଲିପି, ରାଜମହେନ୍ଦ୍ରୀ ରଘୁଦେବପୁର ତାମ୍ର ଫଳକ, ୱାରାଙ୍ଗଲ୍‌ର ପ୍ରସ୍ତର ଲିପି, ଅସଂଖ୍ୟ ମନ୍ଦିର ଲିପି ସହଜପାଠ୍ୟ ହେଲେହେଁ ଗଜପତି ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଭାରତ ଇତିହାସରେ ଉପେକ୍ଷିତ।

ସେହି ଗଜପତି ବଂଶର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା କପିଳେନ୍ଦ୍ରଦେବଙ୍କର କିଛି ସମ୍ମିଳିତ ତଥ୍ୟ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରି ତାଙ୍କର ଜୀବନର କାହାଣୀ ଧାରାରେ ଏହି ଉପନ୍ୟାସଟି ରଚିତ। ସମୟ ଓ ସୁଯୋଗ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରଶସ୍ତ କରିଛି ସତ, ମାତ୍ର ଜୀବନର ସାୟାହ୍ନରେ କିଛିଟା ଦୁଃସମୟ ତାଙ୍କୁ ବ୍ୟଥିତ କରିଛି। ସେଇ ଅନ୍ତିମ ଦୁଇମାସର ଭାବନା ଓ ଶୋଚନାର ସମାବେଶରେ ଏହି ଗଜପତି ମଉଡ଼ମଣି ଉପନ୍ୟାସଟି ରୂପ ନେଇଛି।

ସମାରୋହ, ୧୨୮, ଡୁମୁଡୁମା(କ)
ଖଣ୍ଡଗିରି, ଭୁବନେଶ୍ୱର-୩୦
ମୋ - ୯୪୩୮୦୦୭୫୦୯

ଅମୃତବେଳାରେ ଓଡ଼ିଶାର ନବୋଦୟ

ଓଡ଼ିଶାରେ ସୋମବଂଶୀ କେଶରୀ ରାଜା ମାନଙ୍କର ଶାସନ ଅନ୍ତେ ସୁବର୍ଣ୍ଣ କେଶରୀଙ୍କଠାରୁ ଗଙ୍ଗବଂଶୀ ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗଦେବ ଓଡ଼ିଶା ବିଜୟ କରି ଗଙ୍ଗବଂଶର ଶାସନ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ। ଗଙ୍ଗବଂଶ ଶାସନ ଆନୁମାନିକ ୩୨୦ ବର୍ଷ ମଧରେ ଭାରତବର୍ଷରେ ବିଦେଶୀ ଆକ୍ରମଣ ଏବଂ ରାଜ୍ୟ ଦଖଲ ଦେଶର ହିନ୍ଦୁ ରାଜ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ବିପନ୍ନ କରିଥିଲା। ବହୁ ରାଜ୍ୟ ଅଣହିନ୍ଦୁ ଶାସିତ ରାଜ୍ୟରେ ପରିଣତ ହେବା ସହିତ ଦିଲ୍ଲୀର ରାଜଗାଦି ପୁନଃ ପୁନଃ ଦେଶକୁ ଆକ୍ରମଣ କରୁଥିବା ଆଫଗାନ, ତୁର୍କୀ ବା ମଧ-ଏସିଆର ମୁସଲମାନ ଶକ୍ତି ଦ୍ୱାରା ସଂଘଟିତ ହେଉଥିଲା। ଗଙ୍ଗବଂଶୀ ଶାସନରେ ଓଡ଼ିଶା ସାମରିକ, ସାଂସ୍କୃତିକ, ସାମାଜିକ ଏବଂ ଅର୍ଥନୈତିକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ଯାହା ହାସଲ କରିଥିଲା, ଶେଷବେଳକୁ ବହୁ ବିପଦର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇଥିଲା।

ଗଙ୍ଗବଂଶ ଶାସନକାଳରେ ଓଡ଼ିଶାର ସୀମା ଇତିହାସ ପୃଷ୍ଠାରେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ପ୍ରଥମ ଶତାବ୍ଦୀ ଚେଦି ବଂଶ ମହାମେଘବାହନ ଖାରବେଳଙ୍କର ଗଙ୍ଗାରୁ ଗୋଦାବରୀ ଏବଂ କଳିଙ୍ଗ ସାଗରରୁ ଅମରକ□କ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହାସଲ କରାଯାଇ ପାରିଥିଲା। ଗଙ୍ଗବଂଶର ଶକ୍ତିଶାଳୀ ରାଜା ଚୋଳଗଙ୍ଗଦେବ ସାମରିକ ଶକ୍ତି ସହିତ ପୁରୀ ଶ୍ରୀମନ୍ଦିର ତୋଳାଇ ନିଜର ପରିଚୟ ସୃଷ୍ଟି କରିଛନ୍ତି। ଜଣେ ଖ୍ୟାତନାମା ପ୍ରତାପୀ ଗଙ୍ଗବଂଶୀ ରାଜା ଭାବରେ ଲାଙ୍ଗୁଳା ନରସିଂହଦେବଙ୍କର କୋଣାର୍କ ମନ୍ଦିର ତାଙ୍କୁ ଅମର କରିଛି, କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ଆଉ ଗୋଟିଏ ବିଶେଷତ୍ୱ ହେଉଛି ସିଏ ବିଦେଶୀ ଯବନ ଶାସକମାନଙ୍କ ପାଖରେ ପ୍ରତିରକ୍ଷା ବା ଆତ୍ମରକ୍ଷା ଶୈଳୀ ତ ପରର କଥା, ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ଆକ୍ରମଣ କରିବା ଆରମ୍ଭ କରିଦେଉଥିଲେ। ଏଭଳି ଚିନ୍ତାଧାରା କ୍ୱଚିତ୍ ଶାସକଙ୍କ ପାଖରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ। ସେ ରାଜ୍ୟର ଉ□ର ସୀମାନ୍ତରେ ଲଖନୌତି ଅଧିକାର କରି ନିଜ ସାମରିକ ଶକ୍ତିର ପରିଚୟ ଦେଇଛନ୍ତି ଆଉ ବିଜୟସ୍ତମ୍ଭ ଭାବରେ କୋଣାର୍କ ମନ୍ଦିର ତୋଳି ଯୁଗ ଯୁଗକୁ ନିଜର ସମ୍ମାନ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଅକ୍ଷରରେ ଲିପିବଦ୍ଧ କରିଯାଇଛନ୍ତି।

ଦୀର୍ଘ ତିନି ଶତାବ୍ଦୀରୁ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଗଙ୍ଗଶାସନ ମଧରେ ଓଡ଼ିଶାର ସାମରିକତା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଉତ୍‌ଥାନ ଏବଂ ପତନ ଦେଖାଦେଇଛି। କିନ୍ତୁ ସାରା ଭାରତବର୍ଷର ପ୍ରତିଟି ହିନ୍ଦୁରାଜ୍ୟ ପରି ଓଡ଼ିଶା ଉପରେ ଉ□ର ଦିଗରୁ ବଂଗ ଦଖଲ କରି ଘର କରିଥିବା ଆଫଗାନ ଶାସକମାନେ ତୁହାକୁ ତୁହା ଓଡ଼ିଶା ଆକ୍ରମଣ ଏବଂ ଶ୍ରୀମନ୍ଦିର ଲୁଣ୍ଠନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲିପ୍ତ ରହିଛନ୍ତି। ସେହି ଆକ୍ରମଣକୁ ପ୍ରତିହତ କରି ଓଡ଼ିଶାକୁ ଏକ ଶାନ୍ତିର ରାଜ୍ୟ ଭାବରେ ରଖିବା ଗଙ୍ଗରାଜ ମାନଙ୍କ ପାଇଁ ପ୍ରାଥମିକ ଦାୟିତ୍ୱ ହୋଇଛି।

ପ୍ରଭୁ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ପୁରୀ ଶ୍ରୀମନ୍ଦିରରେ ସ୍ଥାପନ କରି ହିନ୍ଦୁଧର୍ମର ଆଦିଶଙ୍କରାଚାର୍ଯ୍ୟ, ରାମାନୁଜ ଆଦି ଧର୍ମଗୁରୁ ମାନଙ୍କ ପରାମର୍ଶରେ ଜୀବନ୍ତ ପ୍ରତିମା ଭାବରେ ଲୀଳାଖେଳାର ପର୍ବ ପାଳନ କରି କେବଳ ଓଡ଼ିଶା କାହିଁକି ସମଗ୍ର ଦେଶର ହିନ୍ଦୁ ପରମ୍ପରା ଆଉ ଭକ୍ତିର ପ୍ଳାବନ ସୃଷ୍ଟି କରି ବୋଧହୁଏ ଯବନମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଆକର୍ଷଣର ଗୋଟିଏ କ୍ଷେତ୍ର ଗଠନ କରିଛନ୍ତି। ପ୍ରତିମା ବିଧ୍ୱଂସୀ ଏବଂ ରତ୍ନଭଣ୍ଡାର ଲୁଣ୍ଠନ କରିବା ପାଇଁ ବ୍ରତୀ ଏହି ଯବନଶକ୍ତିକୁ ପ୍ରତିରୋଧ କରିବା ଏବଂ ଶ୍ରୀମନ୍ଦିରକୁ ଅକ୍ଷୁଣ୍ଣ ରଖିବା ଶାସକ ନୃପତିଙ୍କର ପ୍ରାଥମିକ ଦାୟିତ୍ୱ ଭାବରେ ପରିଗଣିତ ହୋଇଛି।

ଶାସନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଶକ୍ତି ବିନ୍ୟାସରେ ଟିକିଏ ବିଭ୍ରାଟ ଘଟିଲେ, ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ଅବା ବାହ୍ୟ ଶକ୍ତି ଆତ୍ମପ୍ରକାଶ କରିଥାଏ। ସେହିଭଳି ଗୋଟିଏ ଘଟଣା ଘଟିଛି ଗଙ୍ଗବଂଶର ଅନ୍ତ ବେଳକୁ। ଆମ ଅଭିଜ୍ଞ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ କଥାରେ ଅଛି ବଂଶନାଶ ବେଳକୁ ଘୋଡ଼ାମୁହାଁ ପୁଅ ଜନ୍ମନିଏ। ଅସମର୍ଥ ଏବଂ ବିକାରଗ୍ରସ୍ତ ମାନସିକତାରେ ପୂର୍ବପୁରୁଷ ପରି ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହୋଇ ନପାରି ରାଜନୈତିକ ବଳୟରୁ ବିଲୟ ହୁଏ। ସେମିତି ଘଟିଛି ଗଙ୍ଗବଂଶ ଶେଷ ଗଙ୍ଗରାଜଙ୍କ ବେଳକୁ।

ଶେଷ ଗଙ୍ଗରାଜ ନିଜର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଦୁର୍ବଳତା ବଳରେ ନିଜର କ□ବ୍ୟରୁ କ୍ଷାନ୍ତ ହୋଇଛନ୍ତି। ନିଜର ସାମରିକ ନେତୃତ୍ୱର ଅପଚୟ ଘଟିଛି ଏବଂ ପ୍ରଶାସନ ବହୁ ତଳକୁ ଖସିଯାଇଛି। ନିଜର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ପ୍ରକୃତି ଆଉ ପ୍ରବୃ□କିପରି ଥିବ, ତାଙ୍କୁ ଇତିହାସରେ ବିଭିନ୍ନ କାବ୍ୟ ରଚନାରେ 'ମତ୍ତ' ବା 'କଜ୍ଜଳ' ଶବ୍ଦରେ ସମ୍ବୋଧିତ କରାଯାଇଛି। ଶେଷ ଗଙ୍ଗରାଜ ଆଜି ଇତିହାସ ପୃଷ୍ଠାରେ 'ଚତୁର୍ଥ ଭାନୁଦେବ'

ପରିବର୍ତ୍ତେ 'ନିଶଙ୍କ ଭାନୁଦେବ' ବା 'ମତ୍ତ ଭାନୁଦେବ' ଭାବରେ ସୁପରିଚିତ। ସେଥିରୁ ତାଙ୍କର ପ୍ରଶାସନ, ସାମାଜିକ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ ମନୋଭାବର ସୂଚନା ସହିତ ସାମରିକ ସଂଗଠନ କିପରି ରହିଥିବ ଅନୁମେୟ।

ଏହାର ଫଳ ସ୍ୱରୂପ ଦକ୍ଷିଣ ସୀମାରେ ଓଡ଼ିଶା ହରାଇଛି ଗୋଦାବରୀ ତଟ ରାଜମହେନ୍ଦ୍ରୀ ବା କଳିଙ୍ଗ ଦଣ୍ଡପାଟର ସମସ୍ତ ଅଞ୍ଚଳ, ବିଶାଖାପାଟଣା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମୁଦ୍ର ଉପକୂଳ। ରେଡି ପ୍ରଶାସକ ବି ସୀମାଚଳ ଦଖଲ କରି ଆହୁରି ଉତ୍ତରକୁ ଅଗ୍ରସର ହେବାର ଆଶଙ୍କା ସୃଷ୍ଟି କରିଛି।

ଉତ୍ତର ସୀମା ବା କିପରି ଶାନ୍ତ ରହିପାରିବ ? ବଙ୍ଗର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଆଫଗାନ ବିଜାତୀୟ ପ୍ରଶାସକ ଗୋଡ଼ ଟେକି ବସିଛି, ଓଡିଶାର ରାଜା ଦକ୍ଷିଣ ଗସ୍ତ କଲେ ଅତର୍କିତ ଆକ୍ରମଣ କରିବ ଅବା ଶ୍ରୀମନ୍ଦିରର ରତ୍ନଭଣ୍ଡାର ଲୁଣ୍ଠନ କରିବ। ବଙ୍ଗର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଯବନ ଶାସକ ପରି ଉତ୍ତର ପ୍ରଦେଶ ଜୌନପୁରର ସ୍ୱାଧୀନ ମୁସଲମାନ ଶାସକ ଓଡିଶା ପ୍ରତି କୌଣସି କାରଣରୁ ଆକୃଷ୍ଟ। ରାଜ୍ୟ ଦଖଲ କରିବା ହେଉ ବା ଓଡିଶାର କଳାହାଣ୍ଡୀ ହାସଲ କରିବା ହେଉ, ତୁହାକୁ ତୁହା ରଣ ହୁଙ୍କାର ଦେବାରେ ଲାଗିଛି।

ଗଙ୍ଗରାଜ ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ କରିବାରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଫଳ ହୋଇଥିଲେ ସତ, କିନ୍ତୁ ରାଜ୍ୟ ଦକ୍ଷିଣ ସୀମା ପୁନରୁଦ୍ଧାର କରିବାକୁ ସୀମାଦ୍ରି ଗଡ଼ରେ ଅବା ଗୁଡ଼ାରି କଟକରେ ମାସ ମାସ ବସିରହି ରେଡି ପ୍ରଶାସକ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଏକ ଶୀତଳ ଯୁଦ୍ଧ ଲଢୁଥିଲେ।

ଏହି ସମୟରେ ଓଡ଼ିଶାର ରାଜନୈତିକ ଆକାଶରେ ଏକ ଶୂନ୍ୟ ଶକ୍ତି ବଳୟ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି। ଯେମିତି ଭିତରଟା ଫମ୍ପା ଆଉ ଉତ୍ତରର ବଙ୍ଗ, ଜଉନପୁର, ଦକ୍ଷିଣର ରେଡ଼ି ଆଉ ବିଜୟନଗର, ପଶ୍ଚିମର ମାଲୱା ଆଉ ବାହାମନି ଚାପ ପକାଉଛନ୍ତି ରାଜଧାନୀ କଟକ ଅକ୍ତିଆର କରିବାକୁ। ରାଜନୈତିକ ସମୀକରଣରେ ରାଜ୍ୟର ସକ୍ରିୟ ପରାମର୍ଶଦାତାମାନେ ଖୋଜିବୁଲୁଥିଲେ ଜଣେ ବଳିଷ୍ଠ ସେନାପତିଙ୍କୁ, ଯିଏ କି ସମସାମୟିକ ପରିସ୍ଥିତିରେ ରାଜ୍ୟକୁ ରକ୍ଷା କରିପାରିବେ।

ଏହି ଘଡ଼ିସନ୍ଧିରେ ଉତ୍କଳର ତିମିରାବୃତ ଆକାଶରେ କାଳିମା ଦୂରକରି ଆବିର୍ଭୂତ ହେଲେ ଶକ୍ତିମାନ ସୂର୍ଯ୍ୟଦେବ। ଶିଥିଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିବା ପାଇକ ରକ୍ତରେ ଭରିଦେଲେ ଅସୀମ ଉଷ୍ଣତା। ଉତ୍କଳର ଧରାପୃଷ୍ଠ ସବୁଜିମାରେ ଭରି ଉଠିଲା। ଏହି ଉତ୍ତାପର ତେଜ ଏତେ ଅଧିକ ଯେ, ଏହା ଉତ୍କଳର ସୀମା ବାହାରକୁ ଉଚ୍ଛୁଳି ପଡ଼ିଲା। ଅକଳ୍ପନୀୟ ଶକ୍ତି ଓ କୌଶଳର ସଫଳତମ ପ୍ରୟୋଗ ବଳରେ ବସୁନ୍ଧରା ବୀରଭୋଗ୍ୟା ପାଲଟିଗଲା। ଚିର ବସନ୍ତ ବୋହିଲା ଉତ୍କଳ ଭୂଇଁରେ, ରାଜ୍ୟ ହୋଇଗଲା 'ଓଡ଼ିଶା ରାଷ୍ଟ୍ର', ଆମର ଭାଷା ହୋଇଗଲା 'ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା', ଆମର ସମ୍ରାଟ ହୋଇଲେ 'ଗଜପତି', ଗଜପତିଙ୍କର ପ୍ରଚଳିତ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମୁଦ୍ରା ହେଲା 'ଗଜପତି' ('ପାଗୋଡ଼ା') କବି ଓ ପଣ୍ଡିତମାନେ ଭାଷାଜଗତକୁ ସମୃଦ୍ଧ କଲେ ଓଡ଼ିଆ ମହାଭାରତରେ, ଶ୍ରୀମନ୍ଦିର ବିଭୂଷିତ ହେଲା ନୃତ୍ୟରେ, ଜୟଦେବଙ୍କ ଗୀତଗୋବିନ୍ଦରେ, ତ୍ରିମୂର୍ତ୍ତିଙ୍କର ରତ୍ନ ଅଳଙ୍କାର ଆଭୂଷଣରେ ଆଉ ବହୁବିଧ ରୀତିନୀତିରେ।

ସିଏ ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀ ଗଜପତି ମଉଡ଼ମଣି ଶ୍ରୀଶ୍ରୀଶ୍ରୀ......ଗୌଡ଼େଶ୍ୱର ନବକୋଟି କର୍ଣ୍ଣାଟକଳବର୍ଗେଶ୍ୱର ବୀରାଧିବୀରବର କପିଳେନ୍ଦ୍ରଦେବ। ରାଜ୍ୟାଭିଷେକ- ୨୯ ଜୁନ୍ ୧୪୩୫, ବୁଧବାର (କୃତ୍ତିବାସ ମନ୍ଦିର, ଭୁବନେଶ୍ୱର); କପିଳାବ୍ଦ ପ୍ରଚଳନ - ଶାକ ୧୩୫୭; ତିରୋଧାନ -ଫେବ୍ରୁଆରୀ, ୧୪୬୭ ମାଘମାସ (କୃଷ୍ଣାନଦୀ କୂଳ, ବିଜୟବାହୁଡ଼ା)।

ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ଓଡିଶାର ପ୍ରଭୁ ଓ ଶାସକ, ଗଜପତି ତାଙ୍କର ରାଉତ, ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରକ। ପ୍ରଭୁଙ୍କର ଆଦେଶ (ସ୍ୱପ୍ନାଦେଶ) ଗଜପତିଙ୍କର ଆଶିଷ। ଏହା ଅଲଂଘନୀୟ। ଏପରି ସ୍ୱପ୍ନାଦେଶ ଗଜପତିଙ୍କୁ ଜ୍ୟେଷ୍ଠପୁତ୍ରଙ୍କୁ ବାଦ୍‌ଦେଇ ଇତର ପୁତ୍ରକୁ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ଭାବରେ ସିଂହାସନରେ ବସାଇବାକୁ ବାଧ୍ୟ କରିଛି। ଏହା ଗଜପତିଙ୍କୁ ଜୀବନର ସାୟାହ୍ନରେ ଅସୀମ ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ ଭରିଦେଇଛି। ଜ୍ୟେଷ୍ଠପୁତ୍ର ଆଡ଼େଇ ହୋଇ ଯାଇଛନ୍ତି, ସେନାପତିମାନେ ବିଶୃଙ୍ଖଳ ହୋଇପଡ଼ିଛନ୍ତି, ସେଇ ସନ୍ତପ୍ତ ହୃଦୟରେ ବୃଦ୍ଧ ଗଜପତି ଛଅଜଣ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ସାନ୍ନିଧ୍ୟରେ ଦକ୍ଷିଣ ସୀମା ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ପାଦ କାଢ଼ିଛନ୍ତି।

ମନରେ ଭରି ରହିଛି ଦୀର୍ଘ ତିରିଶ ବର୍ଷର କୃତିର ଆବେଗ। କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ଅଜାଣତରେ ଅନ୍ତକ ତାଙ୍କୁ ଅପେକ୍ଷାରତ କୃଷ୍ଣାନଦୀ ତଟରେ। ଗଜପତି ମଉଡ଼ମଣି ନିଜ ଶରୀରର ସମସ୍ତ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଓ ରତ୍ନାଳଙ୍କାର ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ଉତ୍ସର୍ଗ କରି ଇହଧାମ ତ୍ୟାଗ କରିଛନ୍ତି।

ଓଡିଶା ଇତିହାସରେ ବୀରପୁତ୍ର ତାଲିକାରେ ଖାରବେଳଙ୍କ ପରେ କପିଳେନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ସ୍ଥାନ ଆସେ, ଏମିତି ଦେଶାତ୍ମବୋଧ ଏବଂ ଉତ୍ସର୍ଗୀକୃତ ଜୀବନ ଦେଖିବାକୁ ବିରଳ।

ଓଡ଼ିଶାରେ ସୋମବଂଶୀ କେଶରୀ ରାଜା ମାନଙ୍କର ଶାସନ ଅନ୍ତେ ସୁବର୍ଣ୍ଣ କେଶରୀଙ୍କଠାରୁ ଗଙ୍ଗବଂଶୀ ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗଦେବ ଓଡ଼ିଶା ବିଜୟ କରି ଗଙ୍ଗବଂଶର ଶାସନ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ। ଗଙ୍ଗବଂଶ ଶାସନ ଆନୁମାନିକ ୩୨୦ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଭାରତବର୍ଷରେ ବିଦେଶୀ ଆକ୍ରମଣ ଏବଂ ରାଜ୍ୟ ଦଖଲ ଦେଶର ହିନ୍ଦୁ ରାଜ୍ୟଗୁଡିକୁ ବିପନ୍ନ କରିଥିଲା। ବହୁ ରାଜ୍ୟ ଅଣହିନ୍ଦୁ ଶାସିତ ରାଜ୍ୟରେ ପରିଣତ ହେବା ସହିତ ଦିଲ୍ଲୀର ରାଜଗାଦି ପୁନଃ ପୁନଃ ଦେଶକୁ ଆକ୍ରମଣ କରୁଥିବା ଆଫଗାନ, ତୁର୍କୀ ବା ମଧ୍ୟ-ଏସିଆର ମୁସଲମାନ ଶକ୍ତି ଦ୍ୱାରା ସଂଘଟିତ ହେଉଥିଲା। ଗଙ୍ଗବଂଶୀ ଶାସନରେ ଓଡ଼ିଶା ସାମରିକ, ସାଂସ୍କୃତିକ, ସାମାଜିକ ଏବଂ ଅର୍ଥନୈତିକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ଯାହା ହାସଲ କରିଥିଲା, ଶେଷବେଳକୁ ବହୁ ବିପଦର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇଥିଲା।

ଗଙ୍ଗବଂଶ ଶାସନକାଳରେ ଓଡ଼ିଶାର ସୀମା ଇତିହାସ ପୃଷ୍ଠାରେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ପ୍ରଥମ ଶତାବ୍ଦୀ ଚେଦି ବଂଶ ମହାମେଘବାହନ ଖାରବେଳଙ୍କର ଗଙ୍ଗାରୁ ଗୋଦାବରୀ ଏବଂ କଳିଙ୍ଗ ସାଗରରୁ ଅମରକ□କ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହାସଲ କରାଯାଇ ପାରିଥିଲା। ଗଙ୍ଗବଂଶର ଶକ୍ତିଶାଳୀ ରାଜା ଚୋଳଗଙ୍ଗଦେବ ସାମରିକ ଶକ୍ତି ସହିତ ପୁରୀ ଶ୍ରୀମନ୍ଦିର ତୋଳାଇ ନିଜର ପରିଚୟ ସୃଷ୍ଟି କରିଛନ୍ତି। ଜଣେ ଖ୍ୟାତନାମା ପ୍ରତାପୀ ଗଙ୍ଗବଂଶୀ ରାଜା ଭାବରେ ଲାଙ୍ଗୁଳା ନରସିଂହଦେବଙ୍କର କୋଣାର୍କ ମନ୍ଦିର ତାଙ୍କୁ ଅମର କରିଛି, କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ଆଉ ଗୋଟିଏ ବିଶେଷତ୍ୱ ହେଉଛି ସିଏ ବିଦେଶୀ ଯବନ ଶାସକମାନଙ୍କ ପାଖରେ ପ୍ରତିରକ୍ଷା ବା ଆତ୍ମରକ୍ଷା ଶୈଳୀ ତ ପରର କଥା, ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ଆକ୍ରମଣ କରିବା ଆରମ୍ଭ କରିଦେଉଥିଲେ। ଏଭଳି ଚିନ୍ତାଧାରା କ୍ୱଚିତ୍ ଶାସକଙ୍କ ପାଖରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ। ସେ ରାଜ୍ୟର ଉ□ର ସୀମାନ୍ତରେ ଲଖନୌତି ଅଧିକାର କରି ନିଜ ସାମରିକ ଶକ୍ତିର ପରିଚୟ ଦେଇଛନ୍ତି ଆଉ ବିଜୟସ୍ତମ୍ଭ ଭାବରେ କୋଣାର୍କ ମନ୍ଦିର ତୋଳି ଯୁଗ ଯୁଗକୁ ନିଜର ସମ୍ମାନ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଅକ୍ଷରରେ ଲିପିବଦ୍ଧ କରିଯାଇଛନ୍ତି।

ଦୀର୍ଘ ତିନି ଶତାବ୍ଦୀରୁ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଗଙ୍ଗଶାସନ ମଧ୍ୟରେ ଓଡ଼ିଶାର ସାମରିକତା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଉତ୍‌ଥାନ ଏବଂ ପତନ ଦେଖାଦେଇଛି। କିନ୍ତୁ ସାରା ଭାରତବର୍ଷର ପ୍ରତିଟି ହିନ୍ଦୁରାଜ୍ୟ ପରି ଓଡ଼ିଶା ଉପରେ ଉ□ର ଦିଗରୁ ବଂଗ ଦଖଲ କରି ଘର କରିଥିବା ଆଫଗାନ ଶାସକମାନେ ତୁହାକୁ ତୁହା ଓଡ଼ିଶା ଆକ୍ରମଣ ଏବଂ ଶ୍ରୀମନ୍ଦିର ଲୁଣ୍ଠନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲିପ୍ତ ରହିଛନ୍ତି। ସେହି ଆକ୍ରମଣକୁ ପ୍ରତିହତ କରି ଓଡ଼ିଶାକୁ ଏକ ଶାନ୍ତିର ରାଜ୍ୟ ଭାବରେ ରଖିବା ଗଙ୍ଗରାଜ ମାନଙ୍କ ପାଇଁ ପ୍ରାଥମିକ ଦାୟିତ୍ୱ ହୋଇଛି।

ପ୍ରଭୁ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ପୁରୀ ଶ୍ରୀମନ୍ଦିରରେ ସ୍ଥାପନ କରି ହିନ୍ଦୁଧର୍ମର ଆଦିଶଙ୍କରାଚାର୍ଯ୍ୟ, ରାମାନୁଜ ଆଦି ଧର୍ମଗୁରୁ ମାନଙ୍କ ପରାମର୍ଶରେ ଜୀବନ୍ତ ପ୍ରତିମା ଭାବରେ ଲୀଳାଖେଳାର ପର୍ବ ପାଳନ କରି କେବଳ ଓଡ଼ିଶା କାହିଁକି ସମଗ୍ର ଦେଶର ହିନ୍ଦୁ ପରମ୍ପରା ଆଉ ଭକ୍ତିର ପ୍ଳାବନ ସୃଷ୍ଟି କରି ବୋଧହୁଏ ଯବନମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଆକର୍ଷଣର ଗୋଟିଏ କ୍ଷେତ୍ର ଗଠନ କରିଛନ୍ତି। ପ୍ରତିମା ବିଧ୍ୱଂସୀ ଏବଂ ରତ୍ନଭଣ୍ଡାର ଲୁଣ୍ଠନ କରିବା ପାଇଁ ବ୍ରତୀ ଏହି ଯବନଶକ୍ତିକୁ ପ୍ରତିରୋଧ କରିବା ଏବଂ ଶ୍ରୀମନ୍ଦିରକୁ ଅକ୍ଷୁଣ୍ଣ ରଖିବା ଶାସକ ନୃପତିଙ୍କର ପ୍ରାଥମିକ ଦାୟିତ୍ୱ ଭାବରେ ପରିଗଣିତ ହୋଇଛି।

ଶାସନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଶକ୍ତି ବିନ୍ୟାସରେ ଟିକିଏ ବିଭ୍ରାଟ ଘଟିଲେ, ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ଅବା ବାହ୍ୟ ଶକ୍ତି ଆତ୍ମପ୍ରକାଶ କରିଥାଏ। ସେହିଭଳି ଗୋଟିଏ ଘଟଣା ଘଟିଛି ଗଙ୍ଗବଂଶର ଅନ୍ତ ବେଳକୁ। ଆମ ଅଭିଜ୍ଞ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ କଥାରେ ଅଛି ବଂଶନାଶ ବେଳକୁ ଘୋଡ଼ାମୁହାଁ ପୁଅ ଜନ୍ମନିଏ। ଅସମର୍ଥ ଏବଂ ବିକାରଗ୍ରସ୍ତ ମାନସିକତାରେ ପୂର୍ବପୁରୁଷ ପରି ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହୋଇ ନପାରି ରାଜନୈତିକ ବଳୟରୁ ବିଲୟ ହୁଏ। ସେମିତି ଘଟିଛି ଗଙ୍ଗବଂଶ ଶେଷ ଗଙ୍ଗରାଜଙ୍କ ବେଳକୁ।

ଶେଷ ଗଙ୍ଗରାଜ ନିଜର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଦୁର୍ବଳତା ବଳରେ ନିଜର କ□ର୍ବ୍ୟରୁ କ୍ଷାନ୍ତ ହୋଇଛନ୍ତି। ନିଜର ସାମରିକ ନେତୃତ୍ୱର ଅପଚୟ ଘଟିଛି ଏବଂ ପ୍ରଶାସନ ବହୁ ତଳକୁ ଖସିଯାଇଛି। ନିଜର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ପ୍ରକୃତି ଆଉ ପ୍ରବୃ□ି କିପରି ଥିବ, ତାଙ୍କୁ ଇତିହାସରେ ବିଭିନ୍ନ କାବ୍ୟ ରଚନାରେ 'ମତ୍ତ' ବା 'କଜ୍ଜଳ' ଶବ୍ଦରେ ସମ୍ବୋଧିତ କରାଯାଇଛି। ଶେଷ ଗଙ୍ଗରାଜ ଆଜି ଇତିହାସ ପୃଷ୍ଠାରେ 'ଚତୁର୍ଥ ଭାନୁଦେବ'

ପରିବର୍ତ୍ତେ 'ନିଶଙ୍କ ଭାନୁଦେବ' ବା 'ମତ୍ତ ଭାନୁଦେବ' ଭାବରେ ସୁପରିଚିତ। ସେଥିରୁ ତାଙ୍କର ପ୍ରଶାସନ, ସାମାଜିକ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ ମନୋଭାବର ସୂଚନା ସହିତ ସାମରିକ ସଂଗଠନ କିପରି ରହିଥିବ ଅନୁମେୟ।

ଏହାର ଫଳ ସ୍ୱରୂପ ଦକ୍ଷିଣ ସୀମାରେ ଓଡ଼ିଶା ହରାଇଛି ଗୋଦାବରୀ ତଟ ରାଜମହେନ୍ଦ୍ରୀ ବା କଳିଙ୍ଗ ଦଣ୍ଡପାଟର ସମସ୍ତ ଅଞ୍ଚଳ, ବିଶାଖାପାଟଣା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମୁଦ୍ର ଉପକୂଳ। ରେଡି ପ୍ରଶାସକ ବି ସୀମାଚଳ ଦଖଲ କରି ଆହୁରି ଉ□ରକୁ ଅଗ୍ରସର ହେବାର ଆଶଙ୍କା ସୃଷ୍ଟି କରିଛି।

ଉ□ର ସୀମା ବା କିପରି ଶାନ୍ତ ରହିପାରିବ? ବଙ୍ଗର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଆଫଗାନ ବିଜାତୀୟ ପ୍ରଶାସକ ଗୋଡ଼ ଟେକି ବସିଛି, ଓଡିଶାର ରାଜା ଦକ୍ଷିଣ ଗସ୍ତ କଲେ ଅତର୍କିତ ଆକ୍ରମଣ କରିବ ଅବା ଶ୍ରୀମନ୍ଦିରର ରତ୍ନଭଣ୍ଡାର ଲୁଣ୍ଠନ କରିବ। ବଙ୍ଗର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଯବନ ଶାସକ ପରି ଉତ୍ତର ପ୍ରଦେଶ ଜୌନପୁରର ସ୍ୱାଧୀନ ମୁସଲମାନ ଶାସକ ଓଡିଶା ପ୍ରତି କୌଣସି କାରଣରୁ ଆକୃଷ୍ଟ। ରାଜ୍ୟ ଦଖଲ କରିବା ହେଉ ବା ଓଡିଶାର କଳାହାଣ୍ଡୀ ହାସଲ କରିବା ହେଉ, ତୁହାକୁ ତୁହା ରଣ ହୁଙ୍କାର ଦେବାରେ ଲାଗିଛି।

ଗଙ୍ଗରାଜ ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ କରିବାରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଫଳ ହୋଇଥିଲେ ସତ, କିନ୍ତୁ ରାଜ୍ୟ ଦକ୍ଷିଣ ସୀମା ପୁନରୁଦ୍ଧାର କରିବାକୁ ସୀମାଦ୍ରି ଗଡ଼ରେ ଅବା ଗୁଡ଼ାରି କଟକରେ ମାସ ମାସ ବସିରହି ରେଡି ପ୍ରଶାସକ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଏକ ଶୀତଳ ଯୁଦ୍ଧ ଲଢୁଥିଲେ।

ଏହି ସମୟରେ ଓଡ଼ିଶାର ରାଜନୈତିକ ଆକାଶରେ ଏକ ଶୂନ୍ୟ ଶକ୍ତି ବଳୟ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି। ଯେମିତି ଭିତରଟା ଫମ୍ପା ଆଉ ଉ□ରର ବଙ୍ଗ, ଜଉନପୁର, ଦକ୍ଷିଣର ରେଡ଼ି ଆଉ ବିଜୟନଗର, ପଶ୍ଚିମର ମାଲୱା ଆଉ ବାହାମନି ଚାପ ପକାଉଛନ୍ତି ରାଜଧାନୀ କଟକ ଅକ୍ତିଆର କରିବାକୁ। ରାଜନୈତିକ ସମୀକରଣରେ ରାଜ୍ୟର ସକ୍ରିୟ ପରାମର୍ଶଦାତାମାନେ ଖୋଜିବୁଲୁଥିଲେ ଜଣେ ବଳିଷ୍ଠ ସେନାପତିଙ୍କୁ, ଯିଏ କି ସମସାମୟିକ ପରିସ୍ଥିତିରେ ରାଜ୍ୟକୁ ରକ୍ଷା କରିପାରିବେ।

ଏହି ଘଡ଼ିସନ୍ଧିରେ ଉତ୍କଳର ତିମିରାବୃ□ ଆକାଶରେ କାଳିମା ଦୂରକରି ଆବିର୍ଭୂତ ହେଲେ ଶକ୍ତିମାନ ସୂର୍ଯ୍ୟଦେବ। ଶିଥିଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିବା ପାଇକ ରକ୍ତରେ ଭରିଦେଲେ ଅସୀମ ଉଷ୍ଣତା। ଉତ୍କଳର ଧରାପୃଷ୍ଠ ସବୁଜିମାରେ ଭରି ଉଠିଲା। ଏହି ଉ□ାପର ତେଜ ଏତେ ଅଧିକ ଯେ, ଏହା ଉତ୍କଳର ସୀମା ବାହାରକୁ ଉଚ୍ଛୁଳି ପଡ଼ିଲା। ଅକଳ୍ପନୀୟ ଶକ୍ତି ଓ କୌଶଳର ସଫଳତମ ପ୍ରୟୋଗ ବଳରେ ବସୁନ୍ଧରା ବୀରଭୋଗ୍ୟା ପାଲଟିଗଲା। ଚିର ବସନ୍ତ ବୋହିଲା ଉତ୍କଳ ଭୂଇଁରେ, ରାଜ୍ୟ ହୋଇଗଲା 'ଓଡ଼ିଶା ରାଷ୍ଟ୍ର', ଆମର ଭାଷା ହୋଇଗଲା 'ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା', ଆମର ସମ୍ରାଟ ହୋଇଲେ 'ଗଜପତି', ଗଜପତିଙ୍କର ପ୍ରଚଳିତ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମୁଦ୍ରା ହେଲା 'ଗଜପତି' ('ପାଗୋଡ଼ା') କବି ଓ ପଣ୍ଡିତମାନେ ଭାଷାଜଗତକୁ ସମୃଦ୍ଧ କଲେ ଓଡ଼ିଆ ମହାଭାରତରେ, ଶ୍ରୀମନ୍ଦିର ବିଭୂଷିତ ହେଲା ନୃତ୍ୟରେ, ଜୟଦେବଙ୍କ ଗୀତଗୋବିନ୍ଦରେ, ତ୍ରିମୂ□ିଙ୍କର ରତ୍ନ ଅଳଙ୍କାର ଆଭୂଷଣରେ ଆଉ ବହୁବିଧ ରୀତିନୀତିରେ।

ସିଏ ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀ ଗଜପତି ମଉଡ଼ମଣି ଶ୍ରୀଶ୍ରୀଶ୍ରୀ......ଗୌଡ଼େଶ୍ୱର ନବକୋଟି କର୍ଣ୍ଣାଟକଳବର୍ଗେଶ୍ୱର ବୀରାଧିବୀରବର କପିଳେନ୍ଦ୍ରଦେବ। ରାଜ୍ୟାଭିଷେକ- ୨୯ ଜୁନ୍ ୧୪୩୫, ବୁଧବାର (କୃ□ିବାସ ମନ୍ଦିର, ଭୁବନେଶ୍ୱର); କପିଳାବ୍ଦ ପ୍ରଚଳନ - ଶାକ ୧୩୫୭; ତିରୋଧାନ -ଫେବ୍ରୁଆରୀ, ୧୪୬୭ ମାଘମାସ (କୃଷ୍ଣାନଦୀ କୂଳ, ବିଜୟବାହୁଡ଼ା)।

ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ଓଡିଶାର ପ୍ରଭୁ ଓ ଶାସକ, ଗଜପତି ତାଙ୍କର ରାଉତ, ତ□ାବଧାରକ। ପ୍ରଭୁଙ୍କର ଆଦେଶ (ସ୍ୱପ୍ନାଦେଶ) ଗଜପତିଙ୍କର ଆଶିଷ। ଏହା ଅଲଂଘନୀୟ। ଏପରି ସ୍ୱପ୍ନାଦେଶ ଗଜପତିଙ୍କୁ ଜ୍ୟେଷ୍ଠପୁତ୍ରଙ୍କୁ ବାଦ୍‌ଦେଇ ଇତର ପୁତ୍ରକୁ ଉ□ରାଧିକାରୀ ଭାବରେ ସିଂହାସନରେ ବସାଇବାକୁ ବାଧ୍ୟ କରିଛି। ଏହା ଗଜପତିଙ୍କୁ ଜୀବନର ସାୟାହ୍ନରେ ଅସୀମ ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ ଭରିଦେଇଛି। ଜ୍ୟେଷ୍ଠପୁତ୍ର ଆଡ଼େଇ ହୋଇ ଯାଇଛନ୍ତି, ସେନାପତିମାନେ ବିଶୃଙ୍ଖଳ ହୋଇପଡ଼ିଛନ୍ତି, ସେଇ ସନ୍ତପ୍ତ ହୃଦୟରେ ବୃଦ୍ଧ ଗଜପତି ଛଅଜଣ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ସାନ୍ନିଧ୍ୟରେ ଦକ୍ଷିଣ ସୀମା ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ପାଦ କାଢ଼ିଛନ୍ତି।

ମନରେ ଭରି ରହିଛି ଦୀର୍ଘ ତିରିଶ ବର୍ଷର କୃତିର ଆବେଗ। କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ଅଜାଣତରେ ଅନ୍ତକ ଡାକୁ଼ି ଅପେକ୍ଷାରତ କୃଷ୍ଣାନଦୀ ତଟରେ। ଗଜପତି ମଉଡ଼ମଣି ନିଜ ଶରୀରର ସମସ୍ତ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଓ ରତ୍ନାଳଙ୍କାର ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ଉତ୍ସର୍ଗ କରି ଇହଧାମ ତ୍ୟାଗ କରିଛନ୍ତି।

ଓଡିଶା ଇତିହାସରେ ବୀରପୁତ୍ର ତାଲିକାରେ ଖାରବେଳଙ୍କ ପରେ କପିଳେନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ସ୍ଥାନ ଆସେ, ଏମିତି ଦେଶାତ୍ମବୋଧ ଏବଂ ଉତ୍ସର୍ଗୀକୃତ ଜୀବନ ଦେଖିବାକୁ ବିରଳ।

ସୂଚୀ

କ୍ରମିକ	ବିଷୟ	ପୃଷ୍ଠା
୧ –	ଜୀବନର ସାୟାହ୍ନରେ ବିଚଳିତ କାହିଁକି ?	୧୭
୨ –	**ପାରୁନି ଆଉ ହେ ଜଗନ୍ନାଥ !**	୨୭
୩–	**ଛାଡ଼ିଲି ତୋ ଭରସା, ହେ ଜଗନ୍ନାଥ !!!**	୩୭
୪ –	**ଜନ୍ମଭୂମିର ମଧୁର ପରଶ**	୪୫
୫ –	ଦକ୍ଷିଣମୁହାଁ ଗଜପତି ବାହିନୀ	୫୬
୬–	କଳିଙ୍ଗପାଟଣା	୬୬
୭ –	କଂସାକବାଟର ସୀମାଦ୍ରି ଦୁର୍ଗ	୭୯
୮ –	ଅନେକପଲ୍ଲୀ ଗଡ଼	୯୫
୯ –	ରାଜମହେନ୍ଦ୍ରୀ	୧୦୫
୧୦ –	ଗଜପତି ଦୁର୍ଗ	୧୧୯
୧୧ –	କୋଣ୍ଡାପାଲି ଦୁର୍ଗ	୧୨୮
୧୨ –	ଚି□ବିଭ୍ରମ	୧୩୪
୧୩–	ବିଜୟବାହଡ଼ା କୃଷ୍ଣାକୂଳ	୧୪୫
୧୪ –	ଅନନ୍ତ ପଥ ଯାତ୍ରା	୧୫୦

ଏହି ଉପନ୍ୟାସର ଚରିତ୍ରବିନ୍ୟାସ –

ଗଜପତି-କପିଳେନ୍ଦ୍ରଦେବ; ପାଟରାଣୀ -ରୁପାମ୍ବିକା ; ଆଦୃତା ରାଣୀ – ପାର୍ବତୀ,
ରାଜପୁତ୍ର– ହମଭୀର କୁମାର; ଆଦୃତ ପୁତ୍ର- ପୁରୁଷୋ□ମ,
ମହାପାତ୍ରଗଣ -

ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ - କାଶୀନାଥ ମହାପାତ୍ର;
ପ୍ରତିରକ୍ଷା ମହାପାତ୍ର - ଗୋପୀନାଥ ମହାପାତ୍ର
ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ମହାପାତ୍ର – ଉଚ୍ଛବ ବୈରୀଗଞ୍ଜନ;
ସନ୍ଧିବିଗ୍ରହ ମହାପାତ୍ର - ତ୍ରିବିକ୍ରମ ମୁକୁଟ ଓ ସମରେଶ ବାହୁବଳେନ୍ଦ୍ର;
ପୁରୋହିତ ମହାପାତ୍ର - ସୁଦର୍ଶନ ରଥଶର୍ମା;
ପ୍ରତିରକ୍ଷା ମହାପାତ୍ର - ଭୀମ ଭୁଜବଳ;
ପ୍ରଶାସନିକ ମହାପାତ୍ର;
ରାଜଗୁରୁ ମହାପାତ୍ର
ରାଜ ପୁରୋହିତ - ଲକ୍ଷ୍ମଣ ମହାପାତ୍ର

ପରିଛାଗଣ -

ଜଳେଶ୍ୱର ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ର (ଗୌଡ଼)
ରଘୁଦେବ ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ର (ରାଜମହେନ୍ଦ୍ରୀ)
ଗଣଦେବ ରାଉତରାୟ (କୋଣ୍ଡାଭିଡୁ)
ଦକ୍ଷିଣେଶ୍ୱର କୁମାର ମହାପାତ୍ର (ଚନ୍ଦ୍ରଗିରି, ବିଜୟନଗର)
ତୁମ୍ମା ଭୂପାଳ (ଉଦୟଗିରି, ବିଜୟନଗର)
ସୀମାଦ୍ରି ଦୁର୍ଗ ପରିଚାଳକ - ସୁଦର୍ଶନ ଦକ୍ଷିଣ କବାଟ
କଳିଙ୍ଗନଗର ପୋତାଧକ୍ଷ - ବିରୁପାକ୍ଷ ଗଜେନ୍ଦ୍ର
କୋଲେରୁ ଗଜପତି ଦୁର୍ଗ ପରିଚାଳକ - ରତ୍ନାକର ଗୁମାନସିଂହ

ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଚରିତ୍ର -

ଅମାତ୍ ନାରାୟଣ ମହାପାତ୍ର (ଗୋପୀନାଥ ମହାପାତ୍ରଙ୍କର ଭ୍ରାତା)
ଡଗରା - ଧରଣୀ ଉ□ର କବାଟ

ଜୀବନର ସାୟାହ୍ନରେ ଗଜପତି ବିଚଳିତ କାହିଁକି ?

ଜୀବନର ଶେଷ କିୟଦଂଶ ଆୟୁ ବାନପ୍ରସ୍ଥ ଭାବରେ ବିତାଇବାକୁ ଶାସ୍ତ୍ର ସୂଚନା ଦିଏ। କିନ୍ତୁ ବ୍ୟତିକ୍ରମ ଘଟିଥିଲା ଶକ୍ତିମାନ ଦିଗବିଜୟୀ ଶ୍ରୀଶ୍ରୀଶ୍ରୀ...ଗଜପତି ଗୌଡ଼େଶ୍ୱର ନବକୋଟି କର୍ଣ୍ଣାଟ କଳବର୍ଗେଶ୍ୱର କପିଳେନ୍ଦ୍ରଦେବଙ୍କ ୮୦ ବର୍ଷ ବୟସରେ। ନିଜର ଅର୍ଜିତ ବିଶାଳ ଆୟତନ ଓଡ଼ିଶାର ସୀମା ଗଙ୍ଗାରୁ ଗୋଦାବରୀ ଟପି ସେତୁବନ୍ଧ ସ୍ପର୍ଶ କରୁଛି, ଓଡ଼ିଆ ଜନ ଜୀବନର ମାନ ବଢ଼ି ଓଡ଼ିଆ ମଣ୍ଡଳ ଗଜପତି ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ସୁଖ ସମ୍ପଦରେ ଜାଜ୍ୱଲ୍ୟମାନ। ଚତୁଷ୍ପାର୍ଶ୍ୱର ପଡ଼ୋଶୀମାନେ ହତୋତ୍ସାହରେ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଇଁ ଗଜପତିଙ୍କର ଗଜଗଣନା କରିବା ଅଭ୍ୟାସ ଛାଡ଼ି ଦେଲେଣି। କାହିଁ ଗଜପତି ମଉଡ଼ମଣି, ତାଙ୍କର ରାଜ୍ୟ ସୀମା ସ୍ପର୍ଶ କରିବାକୁ ଆସ୍ପର୍ଦ୍ଧା କାହାର ଆସିବ !

ଦୀର୍ଘ ବତିଶ ବରଷ ଶାସନରେ ଦିନେ କପିଳେନ୍ଦ୍ର କାହାରି କଥା ମନରେ ଧରି ନାହାନ୍ତି। ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ପାଖରେ ସମର୍ପଣ କରିଦେଇଛନ୍ତି ନିଜର ସମସ୍ତ କାମନା, ଭାବନା ଆଉ ଗୋଟିଏ ପ୍ରତିଜ୍ଞା, ଓଡ଼ିଶା ମାଟିର ପାଦେ ଜମି କାହାକୁ ଅଧିକାର କରିବାକୁ ଦେବେନାହିଁ। ସିଏ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ କୃପା ଲୋଡ଼ନ୍ତି, ଦୃଷ୍ଟିକୁ ଆସୁଥିବା ସମସ୍ତ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣପ୍ରସୂ କଳିଙ୍ଗସାଗର ଉପକୂଳ ଓଡ଼ିଶା ଶାସନକୁ ଆଣି ବିଶାଳାୟତନ ସବୁଜ ଓଡ଼ିଶା ଗଢ଼ିବେ, ଭାଷା ଆଉ ସଂସ୍କୃତିର ଉଦାହରଣ ସୃଷ୍ଟି କରିବେ।

କିନ୍ତୁ ଆଜି ଦିନରେ କଅଣ କଅଣ ଘଟିଚାଲିଛି ?

କେହି ବିଶ୍ୱାସ କରୁନାହାନ୍ତି, ମହାପ୍ରଭୁ ଜଗନ୍ନାଥ ସପନାଇଛନ୍ତି ତାଙ୍କର ଆଦୃତା ରାଣୀ ପାର୍ବତୀଙ୍କୁ। ତାଙ୍କ ଅନ୍ତେ ପାର୍ବତୀଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ଜାତ ସାନପୁଅ ପୁରୁଷୋ□ମକୁ ଗଜପତି ରାଜଗାଦି ଦେବାକୁ। ଶ୍ରୀମନ୍ଦିରରେ କେହି ଏ କଥା ଗ୍ରହଣ କରିପାରୁ ନାହାନ୍ତି। କାହା ପାଟିରୁ ବାହାରୁଛି, ନିଜେ ଗଜପତି କପିଳେନ୍ଦ୍ର ସେଇମତେ ଗଜପତି ମୁକୁଟ ପାଇଥିଲେ ନା। ସେମିତି ଉ□ରାଧିକାରୀ ବସେଇ ଦେଇଯିବେ। କୁଆଡ଼େ ଗଲେ ଆମର ବୀର ପୁଙ୍ଗବ ହମଭୀରଦେବ ? ରାଜକୁମାର ହୋଇ ପିତାଙ୍କ ଅନୁପସ୍ଥିତିରେ ବିଜୟ କରିଚାଲିଲେ ସମଗ୍ର ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟ। କପିଳେନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ସୁଯୋଗ୍ୟ ସନ୍ତାନ ! ପୁଣି ଜଗନ୍ନାଥ ତାଙ୍କୁ ରାଜ୍ୟର ରକ୍ଷକ ହେବାକୁ ମନା କରି ଦାସୀପୁତ୍ରକୁ ଅର୍ପଣ କରିବାକୁ ସ୍ୱପ୍ନାଦେଶ ଦେବେ !

କପିଳେନ୍ଦ୍ର ନିଜପାଇଁ ସେଇ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ନାମ ନେଇ ଶେଷ ଗଙ୍ଗରାଜ ମ□ଭାନୁଙ୍କୁ ପରକରି ସିଏ ବ□ଥାଉଥାଉ ସାମରିକ ଦକ୍ଷଭାବରେ ଓଡିଶା ଶାସନ ଅକ୍ତିଆର କରନେଲେ। ମ□ଭାନୁ ବି ବହୁବର୍ଷ ଗୁଡ଼ାରି କଟକରେ ବ□ ରହି କପିଳାଦ୍ଧ ଆଉ କପିଳେନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଶାସନ ଦେଖିଛନ୍ତି। ଯେତିକି ଦୁଃଖ ଆଉ ଅନୁଶୋଚନାରେ ତାଙ୍କର ଶେଷ ଜୀବନ ଗତି କରିଛି, ଛିଟିକାଏ ତ କପିଳେନ୍ଦ୍ର ଭୋଗିବେ। ବିଶାଳ ଗଙ୍ଗବଂଶ ଏମିତି ନିରାଶିଆ ହୋଇ ନିଃଶେଷ ହୋଇଗଲା ?

ଗଲାଣି ତ ସେ କଥା ଅନେକ ଦିନରୁ।

ସେଇ ଛିଟିକାଏ ଦୁଃଖ ଅନୁଶୋଚନା ଆଉ ଅନୁତାପ ଡେରିରେ ହେଲେ ବି ଆଜି ଘେରି ଯାଇଛି କପିଳେନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ। ଅନୁତପ୍ତ ହେଉଛନ୍ତି ସତରେ ସିଏ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ରାଜକୁମାରଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ପ୍ରାପ୍ୟରୁ ବ□ିତ କରିଛନ୍ତି। ସତରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ରାଜା ନହୋଇ ଭରତ ମୁଣ୍ଡରେ ରାଜମୁକୁଟ। କିଏ କାହିଁକି ମନ୍ଥରା ସାଜିଲା କଟକ ବାରବାଟୀ ରାଜପ୍ରାସାଦରେ, ସେଇ ଜଗାକାଳିଆଙ୍କୁ ଜଣା। ଓଡ଼ିଶା ଭାଗ୍ୟରେ ଏଇ ନିଷ୍ଠୁର ନିଷ୍ପ□ିଟା ଗୋଟିଏ ଧୂମକେତୁ। ରାମାୟଣର ଦଶରଥ ରାଜାଙ୍କ ଘରର କୈକେୟୀଙ୍କୁ କଦାପି କପିଳେନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଦାସୀ ରାଣୀ ପାର୍ବତୀଙ୍କ ସହିତ ତୁଳନା କରାଯାଇ ନପାରେ। ଜଗନ୍ନାଥ ଭକ୍ତ ସେଇ ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ଦେଖିବାକୁ ଯେତିକି ସୁନ୍ଦର, କପିଳେନ୍ଦ୍ର ନିଜ ସାମରିକ ଜୀବନରେ ବହୁତ ଅୟସ କରିଛନ୍ତି ତାଙ୍କୁ ନେଇ। ପାଟରାଣୀ ଆଉ କେତେ ରାଣୀଙ୍କ ଚକ୍ଷୁଶୂଳ ହୋଇଛି

ରାଜାଙ୍କର ଏମିତି ଦାସୀ ପ୍ରୀତିରେ। ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟରେ ଆତ୍ମହରା ହୋଇନାହାନ୍ତି ପାର୍ବତୀ। ତାଙ୍କର ପୋଇଲୀ କେବଳ ପାର୍ବତୀଙ୍କୁ ସୁଶୋଭିତ କରେନି, ପ୍ରତିଟି ବାର୍ତ୍ତାଳାପର ସଂଯୋଜନା କରିଥାଏ ବି। ଏମିତି ପୁଅ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଜନ୍ମ ହେବା ଦିନଠାରୁ ତାଙ୍କୁ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ କରିବାକୁ ଗଜପତିଙ୍କୁ ଏକ ପ୍ରକାର ପ୍ରତିଶ୍ରୁତିବଦ୍ଧ କରାଇ ନେଇଛନ୍ତି କୈକେୟୀ ଦଳ।

ଦୁନିଆ ଅନେଇଛି। ବହୁ ପୁତ୍ର କଳିଙ୍ଗ ରାଜକୁମାର ଭାବରେ ପିତାଙ୍କ ରାଜଗାଦିକୁ ଚାହିଁ ରହିଛନ୍ତି। ଜଗତ ଚାହେଁ ସାମାଜର ନିୟମ ଅନୁସାରେ ହମ୍ଭୀରା ରାଜକୁମାର ଉତ୍ତର ଦାୟିତ୍ୱ ସମ୍ଭାଳିବେ। ବିଗତ ଦଶନ୍ଧିରେ ନିଜର ସାମର୍ଥ୍ୟ ପ୍ରତିପାଦନ କରିଛନ୍ତି ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟ ସମରରେ। ମାତ୍ର ପରିଶେଷରେ ଏକଛତ୍ର ଶାସକ ମାନସିକତା ସ୍ୱରୂପ ଅଦ୍ଭୁତ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେଇଛନ୍ତି ପିତୃଦେବ। ଯେନତେନ ପ୍ରକାରେଣ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ହିଁ ତାଙ୍କ ଅନ୍ତେ ଗଜପତି ସମ୍ରାଟ ହେବାର ପକ୍ଷପାତୀ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେଇଛନ୍ତି ଗଜପତି କପିଳେନ୍ଦ୍ର। ନ ଥାଉ ପଛେ କୌଣସି ଯୁଦ୍ଧରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହେବାର ଅଭିଜ୍ଞତା ଅବା କୌଣସି କାମରେ ଦକ୍ଷତା। ପୁରୁଷୋତ୍ତମଙ୍କୁ ଜଗନ୍ନାଥ ସହାୟ ନିଶ୍ଚୟ। ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ନାମକରଣ ହୋଇଛି ତାଙ୍କର !

ହମ୍ଭୀରାଦେବ ଏହାକୁ ରାମାୟଣର ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପରି ସରଳରେ ନେଇ ନାହାନ୍ତି। ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ ପ୍ରତିବାଦ କରିଛନ୍ତି ଏପରି ନିଷ୍ପତ୍ତି। ରାଜକୁମାରଙ୍କୁ ଏହା ବିରାଟ ଅପମାନ, ଅପମାନ ତାଙ୍କର ମାତୃଭୂମି ଓଡ଼ିଶାକୁ। କାହିଁକି ସେ ପିତାଙ୍କର ତ୍ୟାଜ୍ୟପୁତ୍ର ହେଲେ ? ବୁଝିବାକୁ ସକ୍ଷମ ହେଲେନି। ମା ପାଟରାଣୀ ବି ଭେଟି ପାରିଲେ ନି ହମଭୀରାଙ୍କୁ। ସ୍ତ୍ରୀ ନିରବ ରହିଲେ ସ୍ୱାମୀଙ୍କର ଏମିତି ରାଜନୀତି ଆଉ କୂଟନୀତିର କପଟପଶାରେ। ଆଉ ହମଭୀର କୁମାରଙ୍କ ସୁପୁତ୍ର ଦକ୍ଷିଣେଶ୍ୱର କୁମାର। ଏବେ ସ୍ଥାନିତ ହୋଇଛି କୋଣ୍ଡାଭିଡୁ ପରିଛା ଭାବରେ।

ଗଜପତି କପିଳେନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପାଦତଳୁ ମାତୃଭୂମିର ମାଟି ଖସିବାର ଅନୁଭବ କଲେ। ମାଟି ନୁହେଁ ତ ନିଜର ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ପୁଅ। ଗଢ଼ି ତୋଳିଛନ୍ତି ବିସ୍ତୃତ ଓଡ଼ିଶା। ଦକ୍ଷିଣର ଦୁଇଗୁଣ ଆୟତନ ପାଇ ତିନି ଗୁଣ ହୋଇଯାଇଛି ମତ୍ତଭାନୁ ଶେଷଗଙ୍ଗରାଜଙ୍କ କ୍ଷୟିଷ୍ଣୁ ଓଡ଼ିଶା। ଭାରସାମ୍ୟ ହରାଇବାକୁ ବସିଛନ୍ତି ଗଜପତି। ଟଳମଳ ହେବା ବେଳକୁ ପାଖରେ ଅଛନ୍ତି ଗଜପତିଙ୍କର ଦାୟିତ୍ୱରେ ରହିଥିବା ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ମହାପାତ୍ର।

ଓଡ଼ିଶା ରାଇଜର ଶାସନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯେତିକି ପାତ୍ର ମନ୍ତ୍ରୀ ଅଛନ୍ତି ସବୁଠାରୁ ମହାରାଜଙ୍କର ପାଖରେ ଥାଆନ୍ତି ଜଣେ ଅତି ନିଜର। କପିଳେନ୍ଦ୍ର ନିଜକୁ ଗଜପତି ଭାବରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରିବା ବେଳରୁ ତାଙ୍କର ଅତି ନିଜର ହୋଇଯାଇଛନ୍ତି ଗଜପତିଙ୍କର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସଚିବ ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ମହାପାତ୍ର। ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣନାମ ତାଙ୍କର ଉଛବ ବୈରୀଗଞ୍ଜନ। ପିତାମହ କି ପ୍ରପିତାମହଙ୍କ କାଳରୁ ନିଜ ପରିବାରଟି ହୋଇ ପାରିଛନ୍ତି ଓଡ଼ିଆ ରାଜାଙ୍କ ଏକାନ୍ତ ନିଜର। ବୃତ୍ତିରେ ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ମହାପାତ୍ର।

ଉଛବ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରନ୍ତି, ଗଜପତି ସ୍ଥିର ନାହାନ୍ତି। ବିଷନ୍ନ ଆଉ ଭାରାକ୍ରାନ୍ତ ବଦନ। ବାରବାଟୀ ରାଜପ୍ରାସାଦରେ ଶାନ୍ତିରେ ଜୀବନ କାଟୁନାହାନ୍ତି।

ଗଜପତିଙ୍କୁ ହାତରେ ଧରିନେଇ ପାଖରେ ଥିବା ଆରାମ ଚଉକିରେ ବସାଇ ଦେଇଛନ୍ତି। ଗଜପତିଙ୍କ ପାଟିରୁ ଭାଷା ବାହାରୁନି।

"ସମୟ ଆସିଗଲା ଉଛବ, ସମୟ ଆସିଗଲା।" ଏମିତି ଧୀର କଣ୍ଠରେ କହୁଛନ୍ତି ଗଜପତି ଗୌଡ଼େଶ୍ୱର। "ସମୟ ଆସିଗଲା ପାପର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ କରିବାକୁ। ଆଉ କେଇ ଦିନ ଓଡ଼ିଶା ପାଣି ପବନ ?"

ଉଛବ ବୈରୀଗଞ୍ଜନ ଗଜପତିଙ୍କ ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ମହାପାତ୍ର କେବଳ ନୁହନ୍ତି, ତାଙ୍କର ବଂଶ ପରିଚୟ ହେଉଛି ସିଏ ତିନି ପୁରୁଷରୁ କଳିଙ୍ଗ-ଓଡ଼ିଶାର ନୃପତିଙ୍କର ପରିବାର ତଥା ଦେଶ ଶାସନର ଜୀବନ୍ତ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷଦର୍ଶୀ ହୋଇଛନ୍ତି। ବାପା ଆଉ ଜେଜେବାପା ବି

ଗଙ୍ଗରାଜାଙ୍କ ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ମହାପାତ୍ର ଥିଲେ ଆଉ ପ୍ରବହମାନ ରାଜ୍ୟ ଶାସନ ସହ ପରିଚିତ ଥିଲେ। ବୟସରେ ଗଜପତିଙ୍କର ସମସାମୟିକ ହୋଇଥିବାରୁ ଉଚ୍ଛବ ବୈରୀଗଞ୍ଜନ ଗଜପତି ଗୌଡ଼େଶ୍ୱରଙ୍କର ଅନ୍ତରର କଥା ଜାଣିବାକୁ ସମର୍ଥ।

ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ମହାପାତ୍ର ଅନୁଭବ କରନ୍ତି। ଦିନ କେଇଟାରେ ବାରବାଟୀ କଟକର ଉଆସରେ ବିଶାଳ ଭୂମିକମ୍ପ ଆସି ରାଜ ପରିବାରକୁ ଛାରଖାର କରିଦେଇଛି। ସୃଷ୍ଟିରେ ଅସମ୍ଭବ ଦିଗ ସାମନାକୁ ଆସିଲେ, ଫଳ ହୁଏ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ। ସେଇ ବିପର୍ଯ୍ୟୟରେ କ୍ଷତବିକ୍ଷତ ହୋଇଥିବା ଓଡ଼ିଶାର ଅନନ୍ୟ ନରପତି କପିଳେନ୍ଦ୍ରଦେବ ଛଟପଟ ହେଉଛନ୍ତି। ମାନସିକତାର ମହାପ୍ରଳୟ ମଧ୍ୟଭାଗରେ ଗଜପତି। ନିଜ ବାହୁରେ ବଳ ଥିବା ବେଳ କଟିଗଲା ରଣଭୂମିର ସେନାପତି ଭାବରେ ଆଉ ଦିଗବିଜୟର କଲ୍ଲୋଳ ମଧ୍ୟରେ। ଆଜି ବାନପ୍ରସ୍ଥ ଜୀବନକାଳରେ ସିଏ ଅଶାନ୍ତି ସମୟ ନେଇ ଭାରାକ୍ରାନ୍ତ।

କିଏ ଜାଣିଥିଲା, ରାଜବଂଶରୁ ଉଦ୍‌ଭବ ନହେଲେ ବି ଦିନେ କପିଳ ରାଉତ ନିଜ ବାହୁ ବଳରେ ଅସାଧ୍ୟ ସାଧନ କରିପାରିବ? ସମଗ୍ର ଭାରତବର୍ଷ ଯେତେବେଳେ ବିଦେଶାଗତ ଯବନ ଶକ୍ତିର କବଳିତ ନିଜ ରାଜ୍ୟ କଳିଙ୍ଗ, ଉତ୍କଳ ଅବା ଓଡ଼ିଶାର ଦୋଦୁଲ୍ୟମାନ ସୀମା ଭିତରର ଶେଷ ଗଙ୍ଗରାଜ ନିଷ୍ଫଳ ଯୁଦ୍ଧରେ ଲିପ୍ତ ହୋଇ ଥାଇ ନଥିବା ରାଜା ପରି, ଓଡ଼ିଶାର ତଦାନୀନ୍ତନ ପାତ୍ର, ମହାପାତ୍ର, ପ୍ରଶାସକ ଅନୁଭବ କରନ୍ତି ମାତୃଭୂମିର ଶକ୍ତିହୀନତା, ନେତୃତ୍ୱ ବିହୀନେ ଅରାଜକତା। ସ□ିତ ଶକ୍ତିର ଏକତ୍ରୀକରଣ ଓ ପ୍ରୟୋଗର ଅଭାବ। କ୍ଷୀଣ ହୋଇ ନିର୍ବାପିତ ସ୍ତରରେ ପହ□ଗଲାଣି ଗଙ୍ଗଶକ୍ତି। ସେ ସମୟରେ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଆସୁଥିବା ଏକମାତ୍ର ସେନାଧ୍ୟକ୍ଷ ନିଜର ସେନାବିନ୍ୟାସ ଓ ଯୁଦ୍ଧ ପରିଚାଳନାରେ ଦକ୍ଷତା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିଥିବା କପିଳେନ୍ଦ୍ର ରାଉତ। ଗୋଟିଏ ଜଳନ୍ତା ଦୀପ ପରି ବୋଧ ହୁଅନ୍ତି ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରଶାସନିକ ଦିଗଦ୍ରଷ୍ଟା ମାନଙ୍କୁ। ଓଡ଼ିଶାରେ ଅଦୃଶ୍ୟ ଶକ୍ତି ଓଡ଼ିଆ ଜୀବନ ପାଇଁ ଯେତିକି ଅନୁରକ୍ତ, ଅନେକ ଗୁଣରେ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରାଣର ପ୍ରତୀକ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ପ୍ରତିମାଧ୍ୱଂସୀ ଲୁଣ୍ଠନକାରୀ ଯବନ ମାନଙ୍କ ପରାଭବରୁ ମୁକ୍ତ କରିବାକୁ ସଦାଚିନ୍ତିତ। କହିପାରନ୍ତି ଏହା ଓଡ଼ିଆ ମାନସିକତା ଅବା ଅନୁଭୂତ ଜଗନ୍ନାଥଶକ୍ତି।

ଦକ୍ଷିଣ ସୀମାରେ ଜଳଜଳ ହୋଇ ରେଡ଼ିବଂଶଠାରୁ ପରାଜୟ ମୁଖରେ ପଡିଥିବା ମ□ଭାନୁଦେବ ଦୀର୍ଘ ଦିନ ହେବ ଓଡ଼ିଆ ମାନସପଟରେ ଯାତନାର କାରଣ ହୋଇଛନ୍ତି। ଓଡିଶାର ପାଇକ ଆଜି ନିଜର ଏକତା ଆଉ ଏକାଗ୍ରତା ହରାଇଛି, ଆପ୍ରାଣ ଲଢ଼ି ଜୀବନ ମୂର୍ଚ୍ଛିବାର ଉନ୍ମାଦ ହରାଇଛି। ଭାନୁଦେବଙ୍କ ଜୀବନବ୍ୟାପୀ ସାମରିକ ଅବଧାରଣା ସବୁବେଳେ ଲକ୍ଷ୍ୟହୀନ କରି ପକାଇଛି ପାଇକ ବାହିନୀକୁ। ଦିଗହରା ହୋଇ ପଡ଼ିଛନ୍ତି ପାଇକମାନେ। ବିଷାଦରେ ମର୍ମାହତ। ଶୀତଳ ଯୁଦ୍ଧକୁ ଆଦରିବାରେ କଳିଙ୍ଗ ପାଇକ ପସନ୍ଦ କରେନି, ଜିଅ ବା ମର ଫଳାଫଳ ଜୀଅନ୍ତା ହେବାର ମାନସିକତା ରଖିଛି ଓଡ଼ିଆ ପଦାତିକ! ଏମିତି ସ୍ଥାଣୁ ଓଡ଼ିଆ ସାମରିକ ବାହିନୀ ମ□ଭାନୁଦେବଙ୍କ ଦକ୍ଷିଣ ଶିବିରରେ।

ଏତିକିବେଳେ ଓଡ଼ିଶାରେ ସମସ୍ତଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ପଡେ ସେନାପତି କପିଳେନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଉପରେ। ଜଣେ ଉଚ୍ଚାଭିଳାଷୀ ସାମରିକ ବିଶେଷଜ୍ଞ। ମୁଣ୍ଡ ଟେକି ସାହସିକତାର ସଂକେତ ଦେଉଥିବା ବୀର କପିଳେନ୍ଦ୍ର। ଓଡ଼ିଶାର ରାଜଗାଦି, ରାଜଶକ୍ତି ଆଉ ପ୍ରଶାସନ ବିଷୟରେ ଦୃଢ ଧାରଣା ଅର୍ଜନ କରିଥିବା ଗଙ୍ଗରାଜ ମ□ଭାନୁଦେବଙ୍କ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିଶ୍ୱସ୍ତ। ନିଜେ ଅନୁତପ୍ତ ହେଉଛନ୍ତି ତାଙ୍କ ବିହୁନେ ଗଙ୍ଗରାଜ କାହିଁକି ଏକ ନିଷ୍ଫଳ ଯୁଦ୍ଧରେ ମାସ ମାସ ଧରି ରାଇଜକୁ ଅନ୍ଧକାର ଓ ଅନିଶ୍ଚିତତା ଭିତରେ ରଖିଛନ୍ତି?

ଜଣେ ସମର୍ଥ ମହାପାତ୍ର ଗୁପ୍ତରେ ପ୍ରସ୍ତାବ ଦିଅନ୍ତି କପିଳେନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ। ମୃତବତ୍ ଗଙ୍ଗ ଶାସନର ଭାବିଷ୍ୟତ କଅଣ? ଆହ୍ୱାନ ଦିଅନ୍ତି ତାଙ୍କୁ, "ନିଜର ମତ ରଖ ବୀର କପିଳେନ୍ଦ୍ର। ଓଡିଶାର ପାତ୍ର ମନ୍ତ୍ରୀ ଚାହାନ୍ତି ଜୀବନ୍ତ ଓଡ଼ିଆ ସମର, ଓଡ଼ିଶା ଶାସନ। ଚାହାନ୍ତିନି ରାଜଶକ୍ତି ହୀନବଳ ହୋଇ ବହୁ ମାସ ସୀମାରେ ଛପିଯିବ। ଶତ୍ରୁପାଖରେ ଶରଣ ପଶିବ। ଶରଣ ପଶିଲେ କଅଣ ଶତ୍ରୁ ସୀମା ଛାଡ଼ି ଚାଲିଯିବ?"

ଜଣ ଜଣ କରି ଅନେକ ରାଜପରିଷଦ ପାତ୍ର ମନ୍ତ୍ରୀ ବି ସେମିତି ପ୍ରସ୍ତାବର ସୂଚନା ଦିଅନ୍ତି ସେନାପତି କପିଳେନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ। ଗଙ୍ଗରାଜ ନିଷ୍ପ୍ରଭ। ହଜିଯାଉଛନ୍ତି ଦକ୍ଷିଣ ସୀମାନ୍ତ କର୍ଣ୍ଣାଟ ବିଜୟନଗରମ୍ ଶକ୍ତିରେ ବିନିଯୁକ୍ତ ରାଜମହେନ୍ଦ୍ରୀ ରେଡ଼ି ପ୍ରଶାସକଙ୍କ ଚକ୍ରାନ୍ତରେ। ଆଶା ହରାଇଲାଣି ରାଜ୍ୟ, ଘୋର ସନ୍ଦେହ ଆସୁଛି ରାଜ୍ୟର ନୃପତି ମ□ଭାନୁଦେବ ସଶରୀରେ ଲେଉଟି ପାରିବେ ତ ଦକ୍ଷିଣରୁ ? ଆହୁରି ଅଭ୍ୟନ୍ତରକୁ ଧସେଇ ପଶିଯିବେନି ତ ରେଡି ପ୍ରଶାସକ ରାଜମହେନ୍ଦ୍ରୀର ?

ପରଦିନ ଦକ୍ଷିଣ ସୀମାର ଡଗର କିଛି ନିରାଶାର ବାଣୀ ଦିଏ ସାମରିକ ପରିଷଦରେ। ସବୁ ମହାପାତ୍ର, ପାତ୍ର, ପ୍ରଶାସକ, ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିରର ସୁରକ୍ଷା ମୁଖ୍ୟ ସଂକଟ ସମୟରେ ଉପନୀତ। ଆସନ୍ତା ଦିନ ପାଇଁ କଅଣ କରାଯିବ ସେହି ଆଲୋଚନାରେ ବ୍ୟସ୍ତ। ଶାସନର ଦାୟିତ୍ୱରେ ରହିଥିବା କପିଳେନ୍ଦ୍ର ବି ଉପସ୍ଥିତ। ଏକ ମୁଖରେ ପ୍ରସ୍ତାବ ଆସିଲା, ଆସନ୍ତା କାଲିଠାରୁ ଓଡିଶାର ରାଜଗାଦି ଲାଭ କରିବେ ସେନାପତି କପିଳେନ୍ଦ୍ର ରାଉତରାୟ। କିନ୍ତୁ କପିଳ ହଠାତ ସଙ୍କାକୁଳ ହୋଇପଡ଼ିଲେ। କିଛି ସମୟ ନିରବ ରହି ଧୀର ସ୍ୱରରେ କହି ଉଠିଲେ, "ନା, ଅସମ୍ଭବ। କପିଳେନ୍ଦ୍ର ଗଙ୍ଗ ସେନାପତି। ତା ରକ୍ତରେ ଗଙ୍ଗରାଜଙ୍କର ସୁରକ୍ଷାର ଉଷ୍ମତା ରହିଛି। ସିଏ ଘର ଢିଙ୍କି କୁମ୍ଭୀର ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ।"

କପିଳେନ୍ଦ୍ର ପ୍ରସ୍ତାବର ସପକ୍ଷରେ ନଥିଲେ। ଚିନ୍ତା କରିଥିଲେ, ଏହା କଅଣ ଏତେ ସରଳ ? ରାଇଜର ଅନେକ ସାମନ୍ତ ରାଜା ଗଙ୍ଗ ସପକ୍ଷରେ। ଖୁବ୍ କମ୍ ସମୟରେ ନୂତନ ରାଜଶକ୍ତିକୁ ପରାହତ କରିବାର ଆଶଙ୍କା ରହିଛି। ଏକ ସମୟରେ ବିଦ୍ରୋହ ଘୋଷଣା କରି କଟକ ଅଧିକାର କରିନେବେ ଅବା ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ହୋଇଯିବେ। ସେନାଧ୍ୟକ୍ଷ କପିଳେନ୍ଦ୍ର ଚିନ୍ତାମଗ୍ନ, "ଏ ସମସ୍ୟା ସମାଧାନ ନକରି ମୋତେ ରାଜଗାଦିରେ ବସାଇଲେ କଅଣ ଫଳ ମିଳିବ ? ଜଣେ ସେନାଧ୍ୟକ୍ଷ ଭାବରେ ରାଜ୍ୟଲାଭ କେତେ ସମୀଚୀନ, ମୋ ପାଇଁ ଘୋର ଚିନ୍ତାର ବିଷୟ।"

କାଳ ବିଳମ୍ବ ନକରି ଉତ୍କଳର ମୁଖ୍ୟ ମହାପାତ୍ର କହି ଉଠିଲେ, ଏବେ ମ□ଭାନୁଦେବ ଆସିବାର ସମ୍ଭାବନା କମ୍। ନ ଆସିଲେ ଯାହା ଘଟିବ, ଏବେ ସେଇୟା ହେବ। ତେଣୁ ଆମେ ସ୍ଥିର କରୁଛୁ କଟକ କି ପୁରୀ ବ୍ୟତିରେକ କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ଗୁପ୍ତରେ କପିଳେନ୍ଦ୍ର ନିଜକୁ ରାଜ୍ୟର ରାଜା ବୋଲି ଘୋଷଣା କରି ନିଜ ଶକ୍ତିର ପରିଚୟ ଦିଅନ୍ତୁ। ବଙ୍ଗଳାର ଅନୁପ୍ରବେଶ ବନ୍ଦ ହୋଇଯିବ। ତା ସହିତ ଜଉନପୁର ସ୍ୱାଧୀନ ଯବନ ନବାବ ବି ଉତ୍କଳ ଆକ୍ରମଣ ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଛି।

ମୁଖ୍ୟ ମହାପାତ୍ର କହିଚାଲିଲେ, କାଳବିଳମ୍ବ ନକରି ଚଳନ୍ତି ଶାକ ୧୩୫୭ ଶ୍ରାବଣ ମାସ କକଡ଼ା ଦ୍ୱିତୀୟା ଶୁକ୍ଳ ଚତୁର୍ଥୀ (ଆଜି କହିବାକୁ ଗଲେ, ୨୯-୦୬-୧୪୩୫ ମସିହା) ବୁଧବାର ଦିନ ଏକାମ୍ର କୃ□ବାସ ମନ୍ଦିରରେ ସମସ୍ତ ରାଜଶକ୍ତି ଆଉ ଗୁପ୍ତଚର ଆଢୁଆଳରେ ସିଂହାସନ ଆରୋହଣ ପର୍ବ ସମ୍ପାଦିତ ହେବ। ସେନାଧ୍ୟକ୍ଷ ନିଜର ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ସେନାମାନଙ୍କୁ ନିରାପ□ ପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ ସ୍ଥାନ ଗୁଡକରେ ସ୍ଥାନିତ କରିବେ।

କପିଳେନ୍ଦ୍ର ପ୍ରସ୍ତାବିତ ଗୁପ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟସୂଚୀ ପାଇଁ ଟିକିଏ ସନ୍ଦିଗ୍ଧ ଦେଖାଯାଉଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ଆଗ୍ରହ ସହଜରେ ପରିଦୃଷ୍ଟ ହେଉଥିଲା। ନିଜର ସ୍ୱାର୍ଥ ପାଇଁ ଯେତିକି ନୁହେଁ, ଓଡ଼ିଆ ମର୍ଯ୍ୟାଦାହାନୀ ଆଉ ଜଳ ଜଳ ହୋଇ ଦେଖାଯାଉଥିବା ଉତ୍କଳ ରାଜ୍ୟର ଦୁର୍ଗତି ତାଙ୍କୁ ବାଧ କରୁଥିଲା ରାଜଗାଦି ଉପରେ ବସି ରାଜ୍ୟ ଆଉ ପ୍ରଜା ମାନଙ୍କ ସମନ୍ୱୟରେ ନିଜର ପ୍ରାଣପ୍ରିୟ ରାଜ୍ୟକୁ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ। ଉତ୍କଳୀୟ କଳା ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟ ଆଉ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ବିଧ୍ୱଂସୀ କବଳରୁ ବ□ଇବାକୁ।

ସିଏ ଅନୁମାନ କରିପାରୁଥିଲେ ଏମିତି ଗୁପ୍ତରେ ସିଂହାସନ ଲାଭକଲେ, ଗଙ୍ଗବଂଶ କି ସେମାନଙ୍କର ବଂଶଜମାନେ କ୍ଷମା ଦେବେନି। ରାଜା ମ□ଭାନୁଦେବ ତାଙ୍କ ସେନା ପରିଚାଳନାରେ ଖୁସି ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ସୁପୁତ୍ର ଭାବରେ ବିବେଚନା କରନ୍ତି। ଏହାର ମାନେ ନୁହେଁ ଯେ ତାଙ୍କୁ ନିଜେ କାହିଁକି ପିତା ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିବେ ? ଦକ୍ଷ ସେନାପତି ହିସାବରେ ରାଜାଙ୍କୁ ସେ ଶାନ୍ତିରେ ଗ୍ରହଣ

କରିପାରି ନାହାନ୍ତି। ଗଙ୍ଗବଂଶ ବଙ୍ଗଦେଶକୁ ଛାରଖାର କରିଦେଇଥିଲା। ଲାଙ୍ଗୁଳା ନୃପତି ତାଙ୍କୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ପଶିବାକୁ ଅନୁମତି ଦେଇ ନଥିଲା। ବରଂ ଜିତାପଟ ହୋଇ ଲଖନୌତି ଆଉ ଚମ୍ପାରୁ ପ୍ରଚୁର ଧନ ଲାଭ କରିଥିଲେ। କିନ୍ତୁ ମ□ଭାନୁଦେବ ସାଜିଲେ ଗଙ୍ଗବଂଶର ଅକାଳକୁଷ୍ମାଣ୍ଡ। ନା ନୈତିକତା ନା ସାମରିକତା। ଜଣେ ସ୍ତ୍ରୈଣ ଉତ୍କଳ ନୃପତି କ'ଣ ବା କରିପାରେ ?

ଏମିତି ଗୁପ୍ତରେ ରାଜସିଂହାସନ ଲାଭକଲେ କପିଳେନ୍ଦ୍ର। ପ୍ରଜା, ରାଜ୍ୟ, ଗୋ-ବ୍ରାହ୍ମଣ ସେବା ବ୍ରତ ନେଲେ ସିଏ।

ମ□ଭାନୁଦେବ ଆଉ ବାରବାଟୀ ଫେରିଲେନି। କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ନିକଟ ସମ୍ପର୍କୀୟ ତିନି ସାମନ୍ତ ରାଜା କପିଳେନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ବଇରି ସାଜିଲେ। ଖେମୁଣ୍ଡି, ନନ୍ଦପୁର ଆଉ ସୀମାଚଳ ସନ୍ନିକଟ ଓଡ଼ାଡ଼ିର। ଏମାନେ ମତ୍ତଭାନୁ ଓ ତାଙ୍କ ପୂର୍ବପୁରୁଷ ମାନଙ୍କର ରକ୍ତଗତ ସମ୍ପର୍କ। ଯେତେଦୂର ଏମାନେ ମ□ଭାନୁଙ୍କ ପ୍ରତି ସମ୍ବେଦନଶୀଳ ଥିଲେ, ତାଠାରୁ ଅଧିକ ଆଶାୟୀ ଥିଲେ ରାଜଗାଦି ଦୋଦୁଲ୍ୟମାନ ଥିବାରୁ ନିଜେ କିପରି ଉତ୍କଳର ରାଜସିଂହାସନ ପ୍ରାପ୍ତ କରିବେ। ତାଙ୍କର ଲାଳସା ବଳବ□ର ଥିଲା, ମ□ଭାନୁଙ୍କର କୌଣସି ଉ□ରାଧିକାରୀ ଦେଖାଯାଉ ନଥିଲେ। ସେଥିରେ କପିଳେନ୍ଦ୍ର ଯବନିକା ପକାଇଛନ୍ତି। ସମର୍ଥନ ତ ଦୂରର କଥା, ସେମାନେ କୌଣସି ରାଜସ୍ୱ ଦେବେନି ଏବଂ ସର୍ବଦା କପିଳେନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ବିରୋଧ କରିବେ। ଓଡିଶାର ପ୍ରଜା ମାନଙ୍କୁ କପିଳେନ୍ଦ୍ରଙ୍କ କୌଶଳରେ ସିଂହାସନ ଲାଭ କରିଥିବା ପ୍ରସଙ୍ଗ ଉନ୍ମୋଚନ କରି ଏହା ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ସମର୍ଥକ ରାଜା ମ□ଭାନୁଦେବଙ୍କ ପ୍ରତି କେବଳ ବିଶ୍ୱାସଘାତକତା ନୁହେଁ, ପୁରୁଷୋ□ମଙ୍କୁ କୁଠାରାଘାତ ବୋଲି ଜଣାଇଦେବେ।

କପିଳେନ୍ଦ୍ର ଅନୁଭବ କଲେ, ତାଙ୍କ ପାଦତଳର ଓଡିଶା ମାଟି ଯେମିତି ଥରୁଛି। ଜଗନ୍ନାଥ ତାଙ୍କୁ କଟମଟ କରି ଅନାଉଛନ୍ତି। ହଟଚମଟ କରି ସ୍ୱଚ୍ଛ ପାଣିକୁ ଗୋଳିଆ କରୁଛନ୍ତି ସିଏ।

ଗତିହୀନ ଏହି ଚିନ୍ତା ଉଚ୍ଛବ ମହାପାତ୍ରଙ୍କର ଅଟକି ଗଲା ଯେତେବେଳେ ଗଜପତିଙ୍କର ମୁଖ ନିସୃତ ଦିପଦ ମନକୁ ଆସିଲା। ସତରେ ତ କପିଳେନ୍ଦ୍ର କଳିଙ୍ଗ ନୃପତି ଭାବରେ ଘୋଷିତ ହେବାର ପରେ ପରେ ନିଜେ କେତେ ଭୀତତ୍ରସ୍ତ ହୋଇ ପଡିଥିଲେ। କିନ୍ତୁ ମାନସିକତାରେ ସାହସ ବଳିଷ୍ଠ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଭାବରେ ଉଦୟ ହେଲେ।

ମନରେ ସାହସ ଆସିଲା। କପିଳେନ୍ଦ୍ର କଦାପି କଳିଙ୍ଗ-ଉତ୍କଳକୁ କ୍ଷୁଣ୍ଣ ହେବାକୁ ଦେବେନି। ମା ଆଉ ମାଟି ପାଇଁ କାମ କଲେ ନିଶ୍ଚୟ ସହାୟ ହେବେ ଓଡ଼ିଶା ଜନନୀ। ସେଇ ଦେବୀଙ୍କ ଆଶୀର୍ବାଦ ନେଇ ଓଡ଼ିଶା ଗଢି ଉଠିବ। ସବୁ ପ୍ରତିବନ୍ଧ ତୁଟିଯିବ। ନିଶ୍ୱାସରେ ଦମ୍ ଆସିଲା କପିଳେନ୍ଦ୍ରଙ୍କର।

କଳା ବାଦଲ ପରି ତିନି ଚାରି ଗଙ୍ଗ-ସାମନ୍ତ ପରିବାର ଉଡ଼ିଗଲେ। ନ ଦିଅନ୍ତୁ ଏଇ ତିନି ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗର ସାମନ୍ତ ରାଜା। ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଭାବରେ କାହାର ଶକ୍ତି ନାହିଁ ଏଇ କଳିଙ୍ଗ ସେନାର ସେନାପତିକୁ ନିଜ ଜନ୍ମମାଟିରେ କିଏ ହରାଇଦେବେ। କ୍ଷତ୍ରିୟ ବଂଶର ଦାୟାଦ ସେ। ନିଜ ଘର ରାଜବଂଶ ଆଉ ରାଜକାର୍ଯ୍ୟରେ ଧୂରୀଣ। ଗୋପନରେ ସିଂହାସନ ଲାଭ ନିଶ୍ଚୟ ପୁରୀ ପରି ଗୁଜବ ପ୍ରବଣ ଅ□ଳରେ କିଛି ନା କିଛି ସାଧାରଣ ପରିହାସ ସୃଷ୍ଟି କରିଛି। ହାତୀ ସୁନାକଳସ ଢାଳି ତାଙ୍କୁ ରାଜା କରିଛି ଆଉ କାଶିଆ ହେଉଛନ୍ତି ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ବନ୍ଧୁ। ଲୋକକଥା ସତ୍ୟ ନ ହୋଇପାରେ।

ଯାହା କୁହନ୍ତୁ, କପିଳେନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଆଦରରେ ରାଜା ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରୁଛନ୍ତି। ନିଶ୍ଚୟ ମନ୍ଦିରରେ ଅନେକ ଗଙ୍ଗ ସମର୍ଥକ ଅଛନ୍ତି। ସେଥିପାଇଁ ଈର୍ଷା ପରାୟଣ କଥା କୁହାଳିଆ ଗଙ୍ଗଭକ୍ତମାନେ ତାଙ୍କ ଭାଗ୍ୟ ନେଇ ବେଶ୍ ଚର୍ଚ୍ଚା କରୁଛନ୍ତି। ନାଗ ସାପ ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଫଣା ଟେକି ରହୁ ଅବା କପିଳକୁ ଭାନୁଦେବଙ୍କ ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର କୁହନ୍ତୁ ଏହା ତାଙ୍କର ନୂତନ ଭାଗ୍ୟୋଦୟ ବୋଲି ଚିତ୍ରଣ କରାଯାଇଛି।

କପିଳେନ୍ଦ୍ର ମାନସିକ ଭାରସାମ୍ୟ ହରାଉଥିବା ଉପଲବ୍ଧି କରିଛନ୍ତି। ନିଜର ଶାରୀରିକ ଶକ୍ତି ବିଷୟରେ କିଛି ଚିନ୍ତା କରିବା ପୂର୍ବରୁ କହିଲେ, “ଭଲ ହୋଇଛି, ମୋର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ପରିଚୟ ଲୁପ୍ତ ରହିଛି। ଆଉ ଗୋଟିଏ କଥା ରହିଛି ମୋ ସହିତ କାଶିଆ ଏହି ଗୁଜବ ଗୁଡିକରେ ବଳିଷ୍ଠ ଭାବରେ ଯୋଡ଼ା ଯାଇଛି। ଲୁକ୍କାୟିତ ହୋଇ ରହିଯାଇଛି କିପରି ରାଜ୍ୟ ପ୍ରଶାସନର ମୁଖ୍ୟ ଅମାତ୍ୟ କାଶୀନାଥ ମହାପାତ୍ର

ଆପ୍ରାଣ ଚେଷ୍ଟା କରିଛନ୍ତି କପିଳେନ୍ଦ୍ରଦେବ ନାମକ ଜଣକୁ ଓଡ଼ିଶାର ନୃପତି ବେଶରେ ଦେଖିବାକୁ। ସେଇ ମୁଖ୍ୟ ଅମାତ୍ୟ କାଶୀନାଥ ମହାପାତ୍ର ହିଁ ଗୁଜବର କାଶିଆ!"

ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ମୂ□ ସାମନାରେ ନତଜାନୁ କପିଳେନ୍ଦ୍ର। ପ୍ରଭୁ ମୋତେ ସତ୍ ସାହାସ ଦିଅନ୍ତୁ। ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରୁଛି ତୁମ ସାନ୍ନିଧ୍ୟରେ ମୁଁ ମୋର ସମସ୍ତ ଲକ୍ଷ୍ୟ ହାସଲ କରିବି। ତୁମ ସହିତ ବିଶାଳ ଓଡ଼ିଶା ରାଇଜ ହେବ ମୋର ପରମ ଲକ୍ଷ୍ୟ। ଓଡ଼ିଶା ସାଧନ କରିବ ସର୍ବାଙ୍ଗୀନ ଉନ୍ନତି। ଧନ, ଜନ, ଅର୍ଥ ଆଉ ମାନରେ ବିକାଶ।

ଦେଖିବାକୁ ମିଳିଲା ୩୩ ବର୍ଷ ଶାସନରେ ବିଶାଳ ଓଡ଼ିଶା। କପିଳେନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କ ସାମରିକ ବଳର ପ୍ରତୀକ ଗଙ୍ଗାରୁ ସେତୁବନ୍ଧ ଯାଏ ଲମ୍ୱିଯାଇଥିବା କଳିଙ୍ଗ ଉତ୍କଳ ରାଜ୍ୟ ଯାହାକୁ ମାନ୍ୟତା ଦେଲେ ଓଡ଼ିଶା ରାଷ୍ଟ୍ର ଭାବରେ। ଓଡ଼ିଶା ଛଡା ଆଉ କୌଣସି ନାମ ରହିବନି ଏଠାରେ। ଦେଶୀୟ ଭାବରେ ରାଜର ବ୍ୟାପ୍ତ ବିଶାଳ ହାତୀ ସମ୍ପଦର ଉପଯୋଗ କରି ଗଢ଼ିଥିଲେ ବିଶାଳ ଗଜବାହିନୀ। ତଦାନୀନ୍ତନ ଭାରତବର୍ଷରେ ଶକ୍ତିରେ ଅଦ୍ୱିତୀୟ। ଓଡ଼ିଶାର ଭାଷା ଓଡ଼ିଆ, ରାଜଦରବାର ଓ ରାଜ୍ୟ ସହ ସମ୍ପୃକ୍ତ ସବୁଠାରେ ଦେଶ ମାତୃକାର ଭାଷା ହିଁ ବିଦ୍ୟମାନ ହେବ। ସତକୁ ସତ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟାକାଶରେ ଧ୍ରୁବତାରା। ସାରଳା ମହାଭାରତ।

ଦୁନିଆର ସମସ୍ତ ଲକ୍ଷ୍ୟ ହାସଲ କରିଛନ୍ତି ଗଜପତି କପିଳେନ୍ଦ୍ର। ସମରକ୍ଷେତ୍ରରେ ଅପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ ଗଜପତି ଗୌଡେଶ୍ୱର....।

ଜୀବନର ସାୟାହ୍ନରେ ନିଜକୁ ଅସହାୟ ମଣୁଛନ୍ତି ଗଜପତି ଗୋଡ଼େଶ୍ୱର। ପରିବାରକୁ ବିଶ୍ୱାସର ମନ୍ଦିର ବୋଲି ମଣି ଯେଉଁ କପିଳେନ୍ଦ୍ର ନିଜର ବଂଶଧର ମାନଙ୍କୁ ପରିବର୍ଦ୍ଧିତ ଓଡ଼ିଶାର ଉପାନ୍ତ ଗଡ ଗୁଡିକରେ ପରିଚ୍ଛା ବା ତ□ବିଧାୟକ ଭାବରେ ନିଯୁକ୍ତ କରିଥିଲେ, ପୁଅ ନାତି ଯେଉଁମାନଙ୍କ ପାଇଁ ବିଶାଳ ସାମରିକ ଥାଟ ଜଗାଇଥିଲେ, ସେମାନେ ଆଜି ତାଙ୍କର ଧର୍ମଗତ ନିଷ୍ପ□କୁ ମାନ୍ୟ ନକରି ପରିବାର ଭିତରେ ଯୁଦ୍ଧ ଘୋଷଣା କରିଛନ୍ତି। ସ୍ୱୟଂ ଜଗନ୍ନାଥ ଯେଉଁ ନିଷ୍ପ□ ଦେଇଛନ୍ତି, ତାହା ବି ଗ୍ରହଣୀୟ ହେଉନି ନିଜ ପରିବାରରେ।

ସ୍ୱୟଂ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଚୟନରେ କିଏ ତାଙ୍କ ଅନ୍ତେ ଗଜପତି ସିଂହାସନ ଲଭିବ, ତାହାର ମାନ୍ୟ ହେଉନି ରାଜପୁତ୍ର ମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା।

ବିଷଣ୍ଣ ଗଜପତି। ପୁଣି ଓଡିଶାର ଦକ୍ଷିଣ ସୀମାରେ ବିଜୟନଗରର ସୀମା ଉଲ୍ଲଙ୍ଘନ ଗୁପ୍ତଚର ସମ୍ବାଦ। ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ ଗଜପତି।

ଘରେ ପଛେ ଯାହା ଘଟୁ, ବିଶାଳ ଓଡିଶାର କୁଶାଗ୍ର ପରିମିତ ଜମି ହରାଇବାକୁ ଦେବନାହିଁ କପିଳେନ୍ଦ୍ର ରାଉତ!

ଜଗନ୍ନାଥ କାହିଁକି କପଟ ଖଟିଲେ ଏହି ବିଷୟରେ ଶୋଚନା କରି କିଂକ□ବ୍ୟବିମୂଢ଼ ବୃଦ୍ଧ ଗଜପତି। ଦେବଦୃଷ୍ଟି ନିଶ୍ଚୟ ମାନବିକ ଭବିଷ୍ୟତ ଚେତନା ଠାରୁ ସୁପରିକଳ୍ପିତ। କେଉଁ ରାଜପୁତ୍ର ଦାୟାଦ, ତାହା ଯଦି ସ୍ୱୟଂ ଓଡିଶାର ଗଜପତିଙ୍କର ପରମ ଆରାଧ୍ୟ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ମନୋନୟନ କରିଛନ୍ତି, ତାଠାରୁ ସୁନ୍ଦର ଚୟନ କିଏ ବା କରିବ?

ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱରେ ଛଟପଟ ଗଜପତି। ରାଜ୍ୟଭାର ସହିତ ପାରିବାରିକ ଅଶାନ୍ତି, ସାମାଜିକ କୁତ୍ସା। ସମସ୍ତ ସାମରିକ ଶକ୍ତି କ୍ଷୁଣ୍ଣ ମନେ ହେଉଛି ତାଙ୍କର। ଦୁଶ୍ଚିନ୍ତା ଆସୁଛି।

"କରିବି କଅଣ?"